

№ 47 (204) 20 лістапада 2000 г.

НАША НІВА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

Таварыства мёртвых паэтаў

Самы трагічны дзень у гісторыі беларускай літаратуры ХХ ст. — 29 кастрычніка 1937 году, калі ў Менску НКВД адначасова расстраляў 14 паэтаў. На наступны дзень, 30-га, дастралялі яшчэ трох. Агулам — каля дваццаці...

Працяг на старонцы 6.

навіны за тыдзень

САЮЗ НА САЮЗЕ САЮЗАМ ПАГАНЯЕ

Прэзідэнт Украіны Леанід Кучма ня бачыць перспектываў развіцця СНГ. Як перадае агенства УНІАН, пра гэта ён заявіў 17 лістапада на сустрэчы са студэнтамі Інстытута міжнародных адносін Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэту імя Тараса Шаўчэнкі. «Калі ўнутры СНГ ствараецца столькі саюзаў, што чорт галаву зломіць, і калі ў самім саюзе ёсць іншыя саюзы, дык якія могуць быць перспектывы?» — сказаў Леанід Кучма.

НА МЕНСКИМ МАТОРНЫМ ХВАЛЮЮЦА

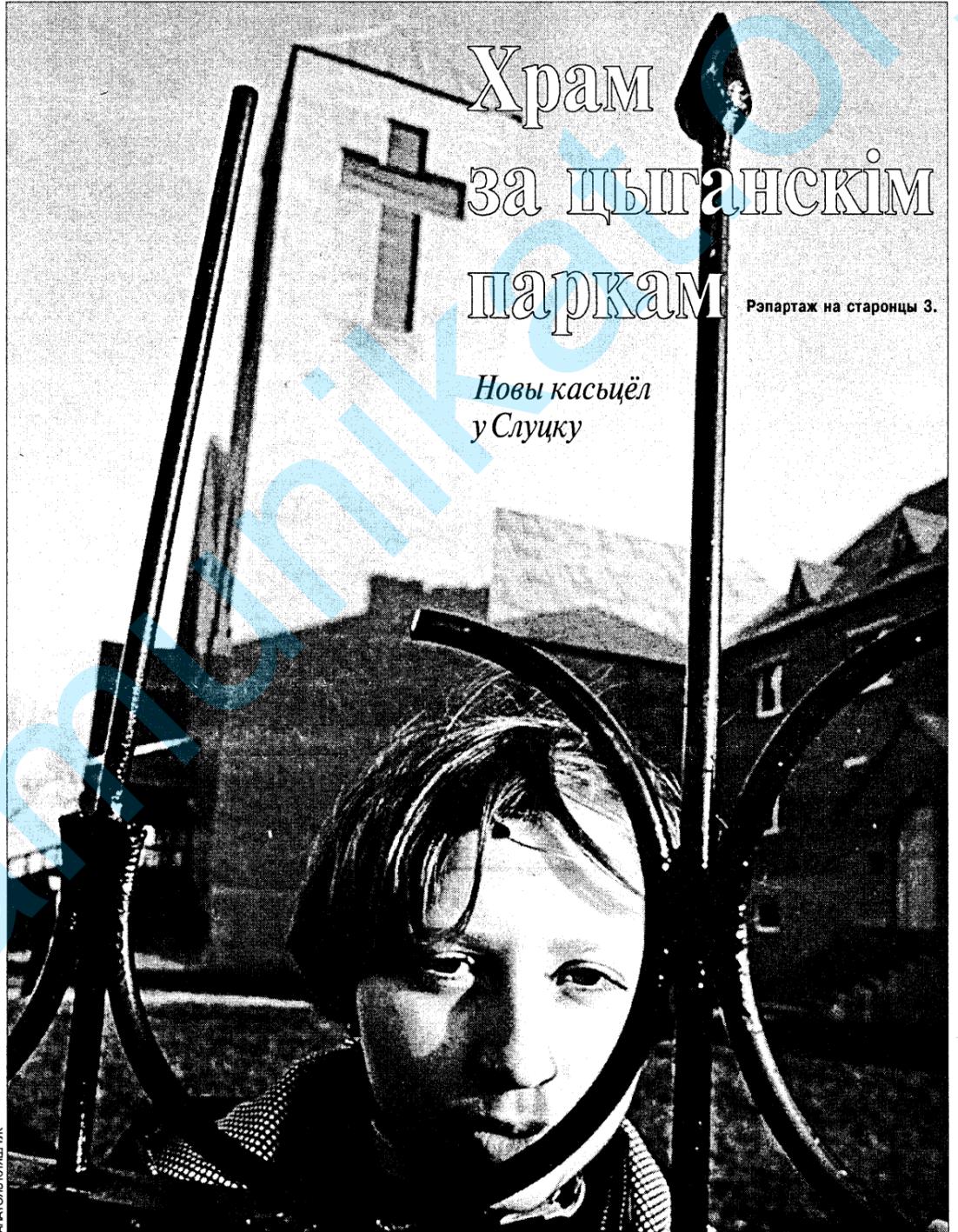
Хваляванні рабочых назіраюцца на адным з найбуйнейшых прадпрыемстваў беларускай сталіцы — Менскім маторным заводзе, паведамляе БелаПАН. 16 лістапада калі будынку заводкіраўніцтва адбыўся стыхійны мітынг: рабочыя патрабавалі нармальнай аплаты сваёй працы. Нядаўна дырэктар змяніла графік выдачы зарплаты, але сама ж яго парушае. А авансы дык сталі і зусім сьмешныя — каля трох тысяч чаў. Выйшаўшы да рабочых, генеральны дырэктар ММЗ Мікалай Лобач заявіў аб цяжкай сытуацыі на заводзе. Рабочыя вырашылі

склікаць канфэрэнцыю працоўнага калектыву ды разабрацца, адкуль тыя "цяжкасьці". Праўда, рабочыя разумеюць, што заводскія праблемы — вынік неразумнай эканамічнай палітыкі дзяржавы. Таму 15 лістапада рабочыя ММЗ разам з прадстаўнікамі трактарнага заводу плянавалі правесці шэсьце і мітынг супраць зьбяднення працоўных. Аднак Менгарвыканкам гэтую акцыю забараніў.

АПАЗЫЦЫЯНЭРЫ СУСТРАЛІСЯ З САЛЯНАМ

17 лістапада лідэры аб'яднанай беларускай апазыцыі, што цяпер наведваюць з'ярапейскіх кіраўнікоў, сустрэліся з генэральным сакратаром Эўразьвязу Хаўерам Саліянам, паведаміла прэс-служба Партыі БНФ. Вінцук Вячорка, Анатоль Лябедзька, Аляксей Кароль і Андрэй Саньнікаў наведалі Брусэль і абмеркавалі з Саліянам перспектывы дэмакратычнага развіцця Беларусі. Напярэдадні яны рабілі даклад у Страсбургу ў Эўрапарлямэнце і сустрэліся ў брытанскім парламэнце з намесьнікам міністра замежных спраў Вялікабрытаніі Кітам Вазам. Усе суразмоўцы пацьвердзілі, што Палата прадстаўнікоў ня будзе прызнаная, бо выбары ў яе былі сфальшаваныя.

Падрыхтаваў Алесь Кебіч

Храм за цыганскім паркам

Рэпартаж на старонцы 3.

Новы касьцёл
у Слуцку

Страціўшы некалі сваю Вільню — Ерусалім, габрэі ўсё ж здолелі туды вярнуцца. І, напэўна, застаюцца там назаўжды.

Апошнія палестынска-ізраільскія перамовы пра канчатковы статус занятых Ізраілем у 1967 г. абшараў правалілі ерусалімска праблема — гаворка ішла перадусім пра Храмавую гару з размешчанымі на ёй мусульманскімі і юдзейскімі сьвятынямі. Ізраіль не скацеў аддаць Усходні Ерусалім. Праўда, кіраўнік Ізраілю Эгуд Барак сказаў, што дапускае адначасова існаваньне двух местаў — Ерусаліму і аль-Кудсу на адным месцы, але захаваньне сувэрэнітэту Ізраілю над Храмавай гарой так і засталася абавязковай умовай міру з палестынцамі.

Гэты сувэрэнітэт і ўпартае імкненьне яго захаваць — ня што іншае, як вынік Шасьцідзённай вайны 1967 г., бо ані заснавальнік сьціскага руху Тэадор Герцаль, ані заснавальнік дзяржавы Бэн-Гурыён не трымаліся такіх поглядаў. Затое

Нябесны й зямны Ерусалім

ў калектывнай сьвядомасьці трывала замацавалася карціна: рашучыя дэсантнікі ля Сьцяны Плачу і голас іхнага камандзэра: "Храмавая гара ў нашых руках!"

7 чэрвеня 1967 г. ізраільскае войска заняла ўвесь Ерусалім, у тым ліку і гару з аль-Аксой і сьвятыняй юдзяў. Перад ёй тагачасны міністар абароны Машэ Даян прамовіў: "Сеньня раніцай Цагал (войска) вызваліў Ерусалім, распалавіненую сталіцу Ізраілю. Мы вярнуліся да сваіх сьвятыняў, і мы ніколі не пакінем гэтых месцаў". Так быў сфармаваны міт пра непадзельнасьць Ерусаліму — "зной адзінай і вечнай сталіцы Ізраілю". Сеньня ўжо амаль ня верыцца, што да таго моманту ніхто — ні дзяржаўнае кіраўніцтва, ні правадары сьціска — ня ставіў пытаньня жыдоўскага сувэрэнітэту над Храмавай гарай.

Як і кожны міт, ідэя "вызваленага Ерусаліму" мае карані ў сьвой мінуўшчыне — дзьвюхтысячагадовай лучнасьці жыдоў зь Сіёнам, які стаўся сымбалам Ерусаліму, і калі мусульмане і хрысьціяне глядзелі на Мэкку й Рым, для жыдоў не было нічога, апроч Сіёну.

Юдзейская сьвятыня на Храмавай гары, паводле Бібліі, была збудаваная на гары Моры царом Саламонам, і для юдзяў гэта найсьвяцейшая мясціна на зямлі. Гэта месца, дзе Абрам замест свайго сына Ісаака прынес у ахвяру барана. У храме некалі знаходзілася Найсьвяцейшае, і ўвайсці туды лгга было толькі першасьвятару раз на год.

Яшчэ з часоў Бабілёнскага палону бярэ пачатак песьня-скарга выпнаных жыдоў: "На водах Бабілёну сьдзелі й плакалі мы, і думалі мы пра Сіён". Разбурыўшы храму рымлянамі

ў 70 г. не прывяло да забыцця. Згадвае пра тое і звычай, які да сеньня вядзецца на габрэйскіх вясельях, калі маладыя кідаюць вобземлю шклянку і кажуць: "Хай перш у мяне ня стане маёй правай руки, чым цябе, Ерусалім".

Цягам астатніх чатырох стагодзьдзяў Сьцяны Плачу (па-гэбрайску *kotel*) набывала ўсё больш значаньня для верных юдзяў. Ля гэтай сьцяны, што засталася ад храма, яны зьбіраліся, каб аплакаць разбурыўшы храму і памаліцца за прыход Мэсіі, які будзе азначаць канец іхнаму выгнаньню. Тады і толькі тады мае быць адноўлены храм, бо, як напісана ў Талмудзе, "Адноўленьне храму і аўтара не знаходзіцца ўва ўладзе чалавека".

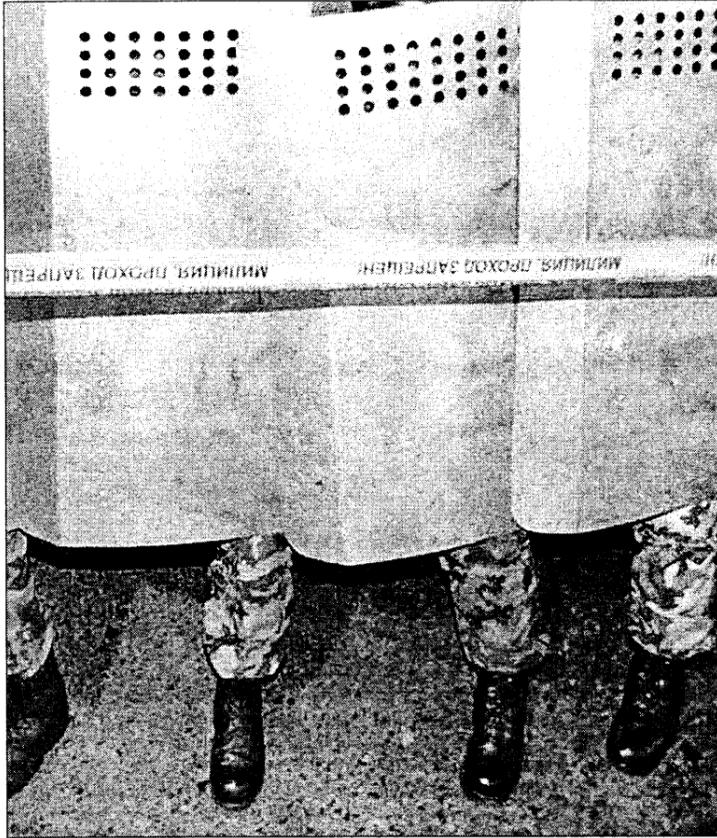
Кіраўнікі ісламскіх сьвятыняў дазвалялі юдзем маліцца ля Сьцяны Плачу, але не дапускалі іх да Харам-

аш-Шарыфу, ісламскай сьвятыні Храмавай Гары. Гэтая мясціна з двума мячэтамі на ёй, змураванымі праз шэсьць стагодзьдзяў па разбурыўшы храму — трэцяя, пасля Мэкі й Мэдыны, з найсьвяцейшых для мусульманаў.

Ужо ў мінулым стагодзьдзі мноства габрэяў пераяжджала ў Палестыну, уцякаючы ад персьледаў у сваіх былых краінах ды спадзеючыся прычакаць тут хуткага вяртаньня Мэсіі. Калі ж напрыканцы XIX ст. паўстаў сьціска рух, дык ён ужо не зьбіраўся чакаць гэтага прыходу, і артадаксальным юдзем засталася толькі бездапаможна пазіраць на тое, як нацыяналісты апаноўваюць рэлігійныя сымбалі, ды марна клясьці іх.

Розьніца паміж Нябесным Ерусалімам і рэальнасьцю зямнога места прыводзіла ў жах першых сьціскаў. Стваральнік сучаснага іўрыту Бэн-Егуда заўважаў: "Горад Давіда прыніжаны й пакінуты, прыніжаны да рэшты". Каб атрымаць хрысьціянскую падтрымку, заснавальнікі

Працяг на старонцы 4.

ІРЭД-ПРОМІДА

прэса

БАЖ СЬВЯТКУЕ

17-18 лістапада ў Менску прайшоў I Рэспубліканскі фест недзяржаўнай прэсы, арганізаваны Беларускай Асацыяцыяй Журналістаў. Удзел узялі больш за 20 выданняў. Старшыня БАЖу Жана Ліцьвіна падкрэсліла ў сваім выступе, што святкаваньне адбываецца ў не зусім святочных умовах, аднак, нягледзячы на цяжкасьці, журналісты мусяць захоўваць прызначэньне сваёй прафэсіі, бараніць правы грамадзянаў на атрыманьне аб'ектыўнай інфармацыі. Сустрэча з чытачамі праходзіла ў форме выпуску газэты. Са словамі вітаньня і падарункамі асобным журналістам выступілі Карлас Шэрман, Міхаіл Чыгір, Аляксандар Дабравольскі, Міхаіл Пастухоў, Сямён Домаш. Госьці фестывалю – Віліс Кавалёўскі з Саюзу Журналістаў Літвы і Аляксандар Камейка з Саюзу Журналістаў Расеі – хвалілі беларускіх журналістаў за прафэсійны ўзровень і мужнасьць пісаць у цяжкіх палітычных умовах. Напрыканцы імпрэзы БАЖ ушанаваў 10 выданняў дыплёмамі “За адданасьць прафэсіі”. Гэта “Салідарнасьць”, “Рэгіон-весты”, “Пагоня”, “Ашмянскі кур’ер”, “Гомельская думка”, “Беларускі рынак”, “Камсамольская праўда ў Беларусі”, “Рэгіянальныя ведамасьці”, “Наша свабода” і “Згода”.

БАЖ ПАПЯРЭДЖВАЕ

Беларуская Асацыяцыя Журналістаў распаўсюдзіла паведамленьне пра рэзкае пагаршэньне становішча СМІ ў Беларусі. У прыватнасьці, БАЖ папярэджвае: “Большасьць незалежных газэт Беларусі могуць быць зьліквідаваны ўжо ў студзені 2001 году”. Падставой можа стаць патрабаваньне да ўсіх газэт перарэгістравацца да пачатку наступнага году. “Грувасткая бюракратычная працедура гэтага сумнеўнага з прававога пункту гледжаньня мерапрыемства не дазваляе здзейсніць яго ўва ўсталяваныя тэрміны”, — папярэ-

эджвае БАЖ. Другая падстава – эканамічная няроўнасьць дзяржаўных і незалежных СМІ. “Найбольш дыскрымінацыйным зьяўляюцца тарыфы на распаўсюд незалежнай друкаванай прадукцыі. Яны ў 4,5–5 разоў перавышаюць адпаведныя выдаткі дзяржаўных выданняў”. БАЖ разумее, што напярэдні прэзыдэнцкі выбараў 2001 г. становішча СМІ ў Беларусі будзе яшчэ больш абвастрацца. БАЖ лічыць неабходным: прыпыніць працэс перарэгістрацыі; забясьпечыць роўныя эканамічныя ўмовы; спыніць ідэалігічны, эканамічны і адміністрацыйна-судовы ціск на недзяржаўныя выданьні; неадкладна зьняць арышт з абсталяваньня прыватнай друкарні “Мэдэксыс”; узмацніць міжнародны кантроль за выкананьнем беларускім урадам абавязкаў у межах міжнародных дамоўленасьцяў.

“ЗАЧЫСТКА” Ў СМАРГОНІ

Радые Рацяня паведаміла, што на мяжы закрыцьця апынулася «Новая газета Сморгоні». Рахунак газэты замарожаны. Журналісты адзінай незалежнай у гэтым горадзе газэты называюць дзеяньні ўладаў «інфармацыйнай зачысткай» і заяўляюць, што «такім арыганальным чынам улады распахалі кампанію падрыхтоўкі да прэзыдэнцкіх выбараў наступнага году».

ГАЗЭТА Ў ГАРАЖЫ

Аршанскую незалежную газэту “Куцейна” аніка не жадаюць рэгістраваць. Для гэтага патрэбны юрыдычны адрас, які ніхто газэце даваць не жадае — баяцца мясцовай улады. Галоўны рэдактар “Куцейна” Віктар Андрэю ў роспачы падаў заяву на рэгістрацыю газэты ў гаражы. Пакуль незалежныя журналісты чакаюць адказу, у шапіках прадаюць афіцыйную “Аршанскую газэту”, якая больш ня мае канкурэнту ў горадзе.

Паводле БАРИЦ

“БЕЛАРУСКІ ЧАС”

Журналісты “Беларускага часу” выправіліся ў вандручку ў Парыж – невялічкую вёску ля Паставаў. “На паўшляху да Парыжу” — назва матэрыялу. “Прадпрыемальнікі ідуць у бой” і “Настаўнікам ізноў абцягаюць” — перадтрайкавыя матэрыялы другой паласы. “Гімназія ператварылася ў руіны” — артыкул пра чарговую акцыю дзяржаўнага вандалізму ў Магілёве. Пад шапкай “Прафсаюзы” — палеміка паміж “БЧ” ды Уладзімерам Амосенкам, старшынём прафсаюзу Белаазёрскага энэргамэханічнага заводу. На пятай старонцы — аповед пра Яна Паўлюкевіча, пэнсіянэра, які сам будзе каліці ў вёсцы Тарусічы. У разьдзеле “Грошы” — артыкулы пра махлярства вакол Чарнобыля, пра тое, што ў Магілёве кроў беспрацоўных каштуе ў шэсьць разоў таньней за кроў тых, хто мае працу, а таксама парадзі тым, хто хоча эканоміць на мыле.

Алесь Кудрыцкі

НАВІНЫ ЗА ТЫДЗЕНЬ

ПРАКУРОРЫ ЗАБРАЛІ ФІЛЬМ ШАРАМЕТА

Супрацоўнікі Генпракуратуры Расеі правялі на ОРТ выняцьце кассэт з запісам фільму «Дзікае паляваньне» і з фрагмэнтам перадачы «Чакай мяне», у якой удзельнічалі Павал Шарамет і маці зьнікллага аператара ОРТ Зьмітра Завадзкага. Як паведаміў агенцтву БелаПАН сам Павал Шарамет, гэтыя дзеяньні рабіліся на запыт Пракуратуры РБ у рамках крымінальнай справы, якую беларуская пракуратура ўзбудзіла пасля паказу «Дзікага паляваньня» па канале ОРТ. Паводле словаў Шарамета, яго ўражваюць дзеяньні Пракуратуры Беларусі, якая замест таго, каб шукаць Завадзкага, перасьледуе тых, хто асмелываецца публічна казаць пра зьнікненьні ў Беларусі вядомых журналістаў і палітыкаў.

ГУМАНАРНЫЯ СЬВІНЬНІ

120 жывых сьвіней раздалі жыхарам вёскі Багданаўка Лунінецкага раёну ў якасьці гуманітарнай дапамогі прадстаўнікі места Дунган з Паўночнай Ірляндыі. Сьпіс тых, каму варта даць сьвіньню, дапамагалі складаць настаўнікі. Спачатку было вырашана даць сьвіней самым бедным сем’ям, затым — шматдзетным, нарэшце — тым, у каго па трое дзяцей-школьнікаў. У выніку больш за ўсё сьвіней дасталася работнікам школы. Сьвіней закупілі ў калгасе «Расія» і прывезлі да школы. Далей іх партыямі запуськалі ў школьны двор, і людзі па сьпісе заходзілі лавіць упадабаную сьвіньню. Ірляндыі здымалі ўсё гэта на відэака-

мэру. На наступны дзень яны наладзілі ў школе свята зь бясплатным пачастункам. Але многія жыхары Багданаўкі не пайшлі, каб ня быць зьнятымі на відэа. Сьвіньні ўнеслі разлад у мірнае жыцьцё вёскі: некаторыя вясцоўцы палічылі, што разьмеркаваньне было несправядлівае, — паведамляе БелаПАН.

УСІХ СЯБРОЎ ЗРАБІЦЬ ЧЛЕНАМІ

Управа юстыцыі Гарадзенскага аблвыканкаму не зарэгістравала Сморгонскае грамадзкае аб’яднаньне “Праваабарончы цэнтар” і запатрабавала, каб слова “сябар” у статуте замянілі словам “член”. Зусім пацешныя сталі за Лукашэнкам чыноўнікі — “гавараць як хачыць”, а ўсё памыкаюцца кіраваць мовай ды вызначаць, якое слова адпавядае літаратурнай норме, а якое не. Мабыць, і ансамблю “Сябры” зь ягонай назвай цяпер ніякая перарэгістрацыя ня сьвеціць.

Паводле БАРИЦ

КРАДУЦЬ КАРЦЫНІ

З мастацкай галерэі на вул. Шапэна ў Баранавічах скралі 24 карціны мясцовых мастакоў А.Коласа, П.Сахарэвіча, З.Шчаснага, Г.Матусевіч, У.Асіповіча. Як сказаў для “НН” адзін з мастакоў, Павал Сахарэвіч, злодзеі перапільвалі краты, вынілі шыбу й трапілі ў будынак, дзе разам з галерэяй месціцца й майстэрня згаданых мастакоў. Міліцыянты пасьля ня здолелі знайсці ніякіх адбіткаў — відэа, “працавалі” сапраўдныя прафэсіяналы крадзяжу. У пакоі засталася толькі адна карціна, занадта вялікая, каб пралезьці праз вакно. Як мяркуюць самі мас-

такі, іхныя творы вывезуць зь Беларусі ў Маскву, дзе й прададуць.

Руслан Равяка

ДЗЕЦІ ЗЬБІВАЮЦЬ БАЦЬКОЎ

У Мсьціславе надта ж часта сваякі забіваюць сваякоў, дзеці — бацькоў. Вось і апошні выпадак: у вёсцы Картыжы Мсьціслаўскага раёну 35-цігадовы сын гэтак зьбіў свайго бацьку, што стары неўзабаве памёр. Віной таму, хутчэй за ўсё, паслужыла гарэлка, якую ў неабмежаванай колькасьці перад самым забойствам спажывалі і злычынца, і ахвяра.

Андрэй Кузьмін

СЬВЕТЛЫЯ ДНІ Ў ЦЁМНУЮ ЧАСІНУ

Нягледзячы на ўсе сацыяльна-эканамічныя хваробы, здараюцца на Полаччыне й свята. Напрыклад, на пачатку лістапада адкрылася новая трохпавярховая цагляная школа ў вёсцы Шпакоўшчына Полацкага раёну. Узводзіў прыгожы, дыхтоўны будынак трэст “Полацкасельбуд”. Будуюць доўжылася крыху больш за два гады. Гэта проста касьмічная хуткасьць для нашых дзён. Напрыклад, новая чатырнаццаці школа ў Наваполацку будавалася больш за пяць гадоў. Праўда, школа ў Шпакоўшчыне невялікая — разьлічана ўсяго на 110 вучняў, рэальна ж пайшлі вучыцца ў яе толькі 70 дзяцей. У новай школе ёсьць спартовая зала, стадыён, камп’ютарная кляса, кацельня, цяпляца. Школу ўкамплектавалі прыгожай, сучаснай мэбляй. Праўда, школа ў Шпакоўшчыне — адзіная, пабудаваная сёлетна ў ўсё Віцебскую вобласць.

Васіль Кроква

“Наш чалавек у Менску”

Алесь Чобат

Надходзячыя выбары прэзыдэнта ў “небольшом колхозе” прайшлі б лёгка й проста ды скончыліся б пераабраньнем “бацькі”. Бо ніхто сам не выкрэсьлівае “бацьку”, пакуль з райкаму не прывязуць новага. Аляксандар Лукашэнка перамог бы ў 1999 годзе без пытанняў. Але пасьля пераменаў у Расеі — адыходу Ельцына і абраньня Пуціна — павярнулася іначай.

“Абноўлены Союз” Пуцін і яго пецярбуржцы адклалі на святае нікол. Пуцін сядзіць пад партрэтам Пятра Вялікага — яго цікаваць караблі, ракеты і самалёты, а яго жонку — эўрапейскія музэі. Прапанова беларускага боку прыняць і карміць 300-тысячную групоўку расейскай арміі (каб не плаціць за нафту і газ!) выглядала жалосна. Бо тая армія паступова скарачаецца аж на 600 тысяч (!), плаціць “алігархам” прыйдзецца, “папырэнне НАТО” нікога ў Маскве не палажае, “саюзнік Мілошавіч” пагарэў, а што да “кантролю” Беларусі за нафтавай трубай з Расеі ў Эўропу, то ўжо ёсьць праект зьбудаваць ажно шэсьць (!) трубаў для нафты і газу з Ямалу проста на Фінляндыю, праз мора, Швэцыю, мора... І ў Нямецкыну! І нават тья ганаровыя Польшча з Украінай (не гаворачы пра “небольшы колхоз”) вылятаюць з геапалітыкі проста на сьметнік.

Прыйдзецца такі жьць па-другому, прыйдзецца эканоміць на вечным клопаце пра калгасы, а не парызтаваць на “дружбе с Расеяй”, дакладней, на даматрослых ілюзіях пра Расею ды ўвесь астатні сьвет... Але гэтага нашаму “электрату” нават Лукашэнка не растлумачыць, не гаворачы пра “апазыцыю”. Беларусь ў галаву ня прыйдзе, што Расея аб’ядзецца безь яго. З тае прычыны, што ён сам... не аб’ядзецца безь Расеі. Любых другіх інтарэсаў (не яго асабістых!) для беларуса не існуе. Любая дзяржава яму лінія — тая РБ таксама. І ў 1994 годзе ён не “за-

Лукашэнку” галасаваў, і нават ня “супраць Беларусі” (“Дзетачкі, мне ўсё роўна!”), а за тое, каб яму вярнулі Савецкі Саюз. Леташняга сьнегу захацеў...

Так што на выбарах “не позьжэ сьнежня 2001 года” (сп-ня Ярмошына) можа быць канкурэнцыя для Лукашэнка... з боку яго “электрату”. Будуюць галасаваць не “за” другога, а “супраць” яго. “Обманул”, “нет Союза — нет жизни”, “в России каждый месяц пенсии повышают” і г.д. Шанцы Лукашэнка, зрэшты, як любога прэзыдэнта (дзеючага!) у любой краіне, усё роўна значныя (“опусканне рэйтынга ніжэе колена”, да 20%, заўжды можна паправіць), але паспрабуем знайсці хоць якога канкурэнта на чыстым і пустым палітычным небасхіле Беларусі. “Каго хоча і каго ня хоча беларускі народ...”

ПАРТРЭТ “НАШАГА ЧАЛАВЕКА” Ў МЕНСКУ

Агульныя рысы, прывабныя для сярэднястатыстычнага беларускага выбарчыка, мелі б выглядаць так:

- яму 40—50 гадоў;
- беларус (тут жьць, тут нарадзіўся, усё сваякі тутэйшыя);
- праваслаўны, толькі ў меру;
- не русафоб, не “фашыст” і не “нацыяналіст” (ну, паразмаўляе там на роднай мове... “еслі надо!”);
- больш таго, любіць тую Расею ды сумуе па ёй, толькі “правільную”, “такую, как раньшэ, но без коммунистов из номенклатуры”;

- вышэйшая адукацыя, толькі ніякіх кандыдацкіх ці доктарскіх тытулаў, тым больш кнігі і публікацыяў;

- “таспадарнік” і добры адміністратар (“всегда помогал людям” і г.д.), пры гэтым яшчэ савецкі, але ізноў ня з колішняга абкаму КПСС ды цяперашняй “апазыцыі”;

- спакойны па характары (луджанае горла больш не натхняе!);
- прыстойны на выгляд, сямейны, здаровы і г.д.;

- з простым для запаміну

прозьвішчам (канчаткі на “-оў” і на “-ін” не спадабаюцца “западнікам”, а канчаткі на “-іч” і на “-скі” — “восточникам”);

— абавязкова не “вясковы дзядзька” і не абавязкова, але пажадана, каб не млічुक (ня Менск вырашыць, а правінцыя!).

ТАКТЫКА ПРЭЗЫДЭНТА І ТАКТЫКА КАНКУРЭНТА

У Лукашэнка галоўнае заданьне — гэта “падрасыць” рэйтынг ад 20% ізноў да 40%. Гэта дасягаецца за два этапы. На першым пачынаецца, нарэшце, “барацьба з карупцыяй” — там, дзе хабар і блат (вышэйшая адукацыя, жыллё, мэдыцына, гандаль і г.д.). Перад першым турам — два-тры працэсы “до 5 лет с конфискацией”. А перад другім — як вынік той барацьбы! — павышэньне пэнсіяў, стыпендыяў, “мінімалак”.

Канкурэнту прыйдзецца расьці ад нуля. Пры гэтым няма “дэбатаў” у ВС БССР-РБ (а гэта здорава паспрыяла Лукашэнку — і ён здорава справіўся!), няма радыё з тэлебачаньнем, а “апазыцыйні” друк выглядае... слабецька і шэра. Як афіцыйны. “Вайна лістовак” і “горы кампрамату” ўжо былі і выйшлі з моды. А галоўнае, што на ўсё гэта замала часу... Так што становішча горшае, чым тья 20%.

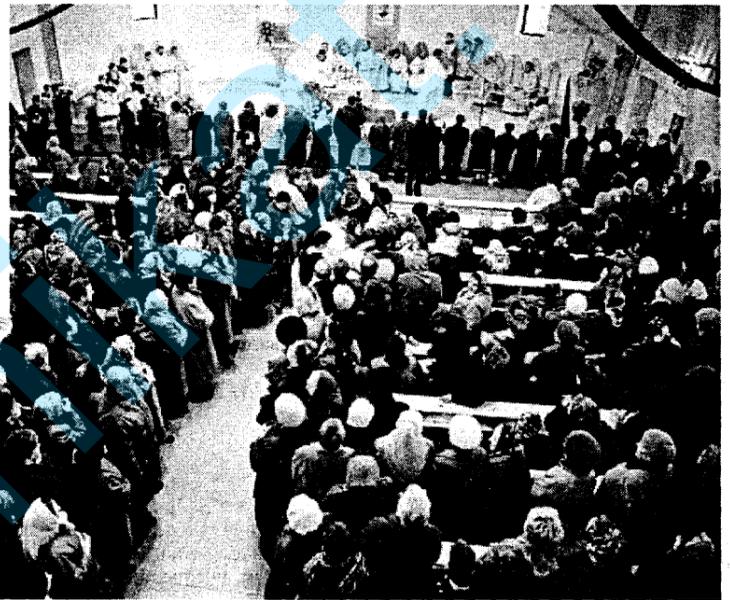
Спосаб на такое жыцьцё ў “небольшом колхозе” адзін. Легенда пра Збаўцу. І мае тая легенда выйсці з простага народу — барані Божа мяшцаца “партыям” і “арганізацыям”, пра “фонды” ня гадзючы. Як і каму тую легенду “падпіхнуць”, пра тое сам кандыдат мае падумаць, а не яго “штаб”... Якія ў той “апазыцыі” штабцісты, ужо цэлы сьвет нагледзеўся ажно з 1988 году.

Ісці тая легенда мае таксама сама. Бо цяпер верць сярэднястатыстычны беларус “толькі сабе”, гэта значыць, чуткам і плёткам з тралейбусаў і габстронамаў. Дарэчы, і након “легенды пра прэзыдэнта” таксама трэба паклапаціцца...

Поспехаў, таварышы і спадары.

ХРАМ ЗА ЦЫГАНСКИМ ПАРКАМ

Новы касьцёл у Слуцку

Восем гадоў упартай штодзённай працы спатрэбілася слудкім хрысьціянам каталіцкага веравызнання, каб на балоце, на ўскраіне гораду, узьвесці гэтую велічную чырвонацагляную сьвятыню.

— Горшага месца ўлады тады не маглі падшукаць, — узгадаў у сваім казаньні ў час кансэрацыі ксёндз-кардынал Казімір Сьвэнтак, — але мы не спалохаліся і ад мэты не адступілі.

Парк, за якім было дазволена распачаць будоўлю, случакі называюць па-рознаму: “камсамольскім” — за тое, што пасаджаны былі старшаклясынікамі-ленінцамі, “цыганскім” — бо тут заўсёды пасьвіліся цыганскія жарабцы ды кабылы. У летнія ме-

сяцы пад шатамі паркавых дрэваў заўсёды добра пачувалася мясцовая алькагольная братва.

Горад павінен быць удзячны слудкім каталікам за будынак адметнай архітэктуры — падобнага тут ня ўзводзілі за ўвесь час бальшавіцкага панаваньня. Цяпер касьцёл будзе візытоўкаю Слуцку. Якраз ім і пачынаецца горад, калі ўяжджаеш у яго з боку Менску.

Аплякуюцца сьвятыняй францішкане, а патрон, у гонар якога названы касьцёл, — сьвяты Антоні.

Анатоль Кляшчук
Фота аўтара

Беларусь без камуністаў

У сродках масавай інфармацыі Беларусі амаль нічога цяпер не гаворыцца пра камуністычны рух у краіне. І пры гэтым Беларусь скрозь называюць “чэрвонай”. Парадокс. А справа ў тым, што за апошнія пяцігодзьдзе адбылося неверагоднае: Лукашэнка, яскравы прадукт камуністычна-ідэалічнага замбаваньня, які актыўна выкарыстоўвае ў сваёй палітыцы лезунгі камуністычна-сацыяльнага папулізму (дастаткова загадаць ягонае параўнаньне сябе з Машэравым), гэты самы Лукашэнка практычна знішчыў у Беларусі камуністычны рух як арганізаваную палітычную сілу. Абедзьве кампартыі (і калінінская, і чыкінская) сёньня — маргінальныя структуры, ужо няздатныя наладзіць нават юбілейны мітынг, ня кажучы ўжо пра якуюсь дэманстрацыю пратэсту. Лукашэнка бачыў у камуністах канкурэнтаў і зрабіў усё, каб змагары за ўяўную сацыяльную роўнасьць і справядлівасьць ператварыліся ў кухонных палітыкаў.

Цікавая трансфармацыя адбылася з камуністамі на Полаччыне. Папершае, тут так і не паўсталі структуры чыкінскай кішэняй партыі, якая абвясціла, што ўва ўсім падтрымлівае Лукашэнка. Па-другое, сярод усіх, хто балютаваўся на сьлетніх парлямэнцкіх выбарах, толькі камуністы ў сваіх перадвыбарчых праграмах адкрыта крытыкавалі Лукашэнка і хоць крыху гадвалі пра нацыянальную культуру і беларускую мову. А дзякуючы камуністу Івану Буракову, які быў намесьнікам старшыні камісіі выбарчага ўчастка №9, разгарэўся скандал з прычыны нахабнай фальсыфікацыі выбараў у Наваполацку. Падчас падліку галасоў Буракоў заявіў, што ня хоча быць адказным за відавочнае парушэньне заканадаўства, і дэманстравальна пакінуў выбарчы ўчастак. Такі мужны ўчынак у гісторыі горада адбыўся ўпершыню. Да таго ж Буракоў — не які-небудзь пэнсіянэр або прадстаўнік наваполацкага пра-

летарыяту, ён — выкладчык гісторыі Полацкага ўнівэрсытэту, былы дырэктар наваполацкай СШ №11, і яму было што губляць, акрамя сваіх ланцугоў. Яшчэ цікавей было зь лідэрам наваполацкіх камуністаў Вячаславам Крышталёвым. Сёлета ён стаў актыўным чальцом праваабарончай арганізацыі “Гельсынкі-XXI”.

Праўда, неўзабаве ён выйшаў з БГК, але толькі дзеля таго, каб стаць у шэраг заснавальнікаў новай праваабарончай арганізацыі — “Гельсынкі-XXI”. Некалі, напрыканцы 80-х гадоў, выказвалася ідэя стварэньня нацыянальнай кампартыі. Нават называлася імя лідэра — паэта Ніла Гілевіча. Нацыянал-камуністы вельмі лёгка перайшлі б на рэйкі сацыял-дэмакратыі. Пры слабой нацыянальнай ідэнтычнасьці, кволай інтэлігенцыі і поўнай адсутнасьці ў Беларусі нацыянальнай палітычнай і бізнэсвай эліты цяжка было чакаць станоўчых вынікаў ад дзейнасьці прыхільна-дэмакрат-

таў. Што і атрымалася ў жыцьці. Беларусы паверылі ў Лукашэнка. Гэты палітык быў ім больш зразуменьлі і блізка. А Лукашэнка, які не належыць ні да нацыянал-камуні-

стаў, ні да нацыянал-дэмакратаў, так і ня здолеў стварыць паўнаважную краіну.

Вельмі проста зьвінаваціць народ у тупасьці. Значна больш складана ўвасьці ў давер да людзей, адчуць іх патрэбы й жаданьні. Не народ існуе дзеля палітыкі, а палітыкі існуюць дзеля народу.

Алесь Аркуш

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

ЧАС	kHz	ХВАП	ЧАС	kHz	ХВАП
18:00 - 19:30	7190	41	22:00 - 23:30	6010, 6170	49
	9615	31	06:00 - 07:00	9845	31
	15460	19		5995	49
				7295	41
				9750	31

Сярэднія хвалі — 576 і 612 кгц

Адрас: 220005 Менск -5, п/с 111; Vinohradka 1, Praha 110 00 CZ

Інтэрнэт: www.svaboda.org

НАСТРОЙЦЕСЯ НА “СВАБОДУ”!

Беларускія грошы расейскай палітыкі

Сапраўднай сэнсацыяй сталася заява Тамары Рохлінай, удавы забітага ў 1998 г. расейскага генерала, пра тое, што Лукашэнка даваў яе мужу грошы на падрыхтоўку масавага выступу сілавікоў супраць Ельцына.

Выступаючы 15 лістапада ў гарадзкім судзе Нара-Фамінску, Тамара Рохліна сказала, што яе муж рыхтаваў вялікую антыельцынскаю акцыю, пра якую было вядома Геннадзю Зюганаву, Віктару Ілюхіну, Альберту Макашову ды Аляксандру Лукашэнку. Апошні, калі верыць яе словам, забяспечваў як маральную, так і фінансавую падтрымку. Рохліна кажа, што пасля забойства зь летніка знікла вялікая сума, якую сабралі аднадумцы Рохліна для фінансавання акцыі... У выніку ўдава генерала далі 8 гадоў знявольнення, паўтара зь якіх яна ўжо адседзела пад следствам.

РАНИШНІ СТРЭЛ

Невыносная галечка была ці не галоўным дзіцячым успамінам Лява Рохліна. Ён упарта выкараскаваўся зь яе, узнікаючы ўтару па прыступках службовай лесвіцы вайскоўца. Атрымаў тры дыплёмы, служыў у групе саветніцкай войска ў ГДР, Запар'і, ваяваў у Аўганістане, у Чачэніі быў аб'яўлены смяротнікам. Зрабіўся, урэшце, дэпутатам расейскай думы. У выхадныя любіў пакарпацца на градах на сваім лецішчы ў вёсцы Клокава ў Нара-Фамінскім раёне, куды прыязджаў з жонкай, 15-гадовым сынам ды дзюма ахоў-

нікамі. Часам наведвалася дарослая дачка зь дзіцём.

Раніцай 3 ліпеня 1998 г. да Рохліных вырашыў завітаць сусед Менавіта ён і пабачыў забітага гаспадара на канапе. Стрэл зь пісталету ПСМ, які падараваў Рохліну былы міністар абароны Павел Грачоў, прагучаў на пяць гадзінаў раней. Напаўпрымомная Тамара Рохліна ня здолела распавесці міліцыянтам нічога пэўнага. Пазней на допыце яна сказала, што забіла свайго мужа. Дактыльскапінная экспертыза засведчыла, што адбіткі пальцаў на дзяржальне пісталету належаць ёй.

Сьледства круцілася вакол таго, што менавіта Тамара Рохліна забіла мужа. Прычыны — яе няўстойлівы характар, сямейныя сваркі, неспакой пра дзяцей з-за палітычнай дзейнасці бацькі. Казалі пра тое, што адносінны Рохліных пагоршыліся пасля нараджэння сына, хворага на падучку. Сьледства так і не разглядала па-сур'ёзнаму версію пра тое, што Рохліна мог забіць ягоны сын ці ахоўнікі, грунтоўчыся, у асноўным, на сьведчаньнях апошніх.

У ЧАКАНЬНІ ІНВЭСТЫЦЫЯЎ

Вядома, нельга з 100-адсоткавай упэўненасцю сказаць, што заявы Тамары Рохлінай праўдзівыя, як нельга даць поўнай веры і суду над ёй. Але цалкам рэальна памеркаваць, каму было выгадна зрабіць палітычную стаўку на Лява Рохліна.

Рохлін спрабаваў аб'яднаць не расейскіх, а саветскіх сілавікоў, бо сам так і застаўся афіцэрам савет-

кай арміі. Выгадная стратэгія — абраць за поле дзейнасці абшары СССР замест тэрыторыі РФ. Рабіць інвэстыцыі ў новы рух, які абяцаў зрабіцца рэальнаю пагрозаю для Ельцына, магло быць прыцягальным для палітыка, што жадаў павялічыць сваю вагу ў расейскай гульні ўва ўладу. Посьпех рохлінаў адразу даваў козыры таму, каму раней не дазвалялі нават дакрануцца да картаў. І, відавочна, рохлінскі рух мог быць вельмі прыцягальным для чалавека, перапоўненага шчырым сумам па саветскіх часох.

Але амбітнае пачынаньне паступова губляла прыцягальнасць, бо яму бракавала актыўных дзеяньняў. Як вынікае са словаў Тамары Рохлінай, справа да іх папроста не дайшла — генерала забілі. Яна кажа, што ў дзень забойства Рохлін плянаваў выехаць у Беларусь, каб сустрэцца з Лукашэнкам. Ужо ніхто не даведаецца, пра што ён меўся распавесці. Зрэшты, Лукашэнка можа мець больш інфармацыі, чым хто іншы — на мінулым тыдні ён выказаў скандальную падзяку за рэгулярныя "аналітычныя і апэратыўныя матэрыялы з Масквы" дырэктару ФСБ Сяргею Лебедзеву. Цікава, ці не адтуль ён атрымаў звесткі пра падрыхтоўку да нападу на Лява Рохліна (інтэрвію газэце "Правда" 17 лютага 2000 г.)? Як гэта суднасіцца з заявамі Тамары Рохлінай пра дачыненне ФСБ да забойства?

Адказаў на пытаньні няма, адно вярсіі. Зрэшты, гэта ня так істотна. Нават калі Тамара Рохліна сапраўды застрэліла мужа, калі ўсе яе словы — толькі адчайныя спробы давесці сваю невінаватасць, сама ідэя таго, што беларускія грошы могуць адыгрываць самастойную ды важкую ролю ў расейскай палітыцы, вартая асаблівай увагі.

Алесь Кудрышкі

КАЛЯНДАР

19 лістапада 1700 г. адбылася бітва пад Алькенікамі. Напрыканцы XVII ст. ў Вялікім Княстве абвострылася барацьба паміж княскім родам Сапегаў і іх праціўнікамі (Агінскімі, Вішнявецкімі, Радзівіламі). Вялікі гетман літоўскі Казімір Ян і падскарбі Бэнэдыкт Сапегі спрабавалі разарваць унію з Польшчай і дамагацца незалежнасці Княства. У сваёй барацьбе праціўнікі выкарыстоўвалі нават міні-арміі, набраныя з сялянцаў і бяднейшай шляхты. У 1700 г. супрацьстаяньне дасягнула найвышэйшага пункту, дайшло да вайсковых сутычак і сур'ёзных баёў. У бітве пад Ашмянаў 14 кастрычніка Сапегі перамаглі, а празь месяц, у бітве пад Алькенікамі, іх разбілі.

20 лістапада 1925 г. нарадзіўся Робэрт Кенэдзі, родны брат амэрыканскага прэзідэнта Джона Фіцджэральда Кенэдзі. Робэрт, як і ягоны брат, быў палітыкам, на пачатку 50-х ён працаваў у камісіі Джозэфа Макарці, што выяўляла "надобранадзейных", потым быў сенатарам ад штату Нью-Ёрк. Зорка Робэрта Кенэдзі ўзышла акуратам падчас прэзыдэнцтва Джона Кенэдзі. Малодшы брат стаў Генеральным пракурорам ЗША (1961-1964). На гэтай пасадзе ён змагаўся з расізмам. У 1968 г. ён вырашыў балытавацца на пост Прэзідэнта ЗША ад Дэмакратычнай партыі, аднак быў застрэлены ў Лос-Анджэлесе ў гатэлі "Амбасадор".

20 лістапада 1975 г. Кангрэс ЗША афіцыйна прызнаў, што ЦРУ рабіла захады, каб забіць Фідэля Кастра. Да 1959 г. Фідэль Кастра быў звычайным нацыяналістам. З прыходам да ўлады ён пачаў дзейнічаць, як звычайны лацінаамэрыканскі дыктатар: паразганяў апазіцыю, нацыяналізаваў прадпрыемствы, у тым ліку і амэрыканскія. Захады ЗША дзеля вяртаньня прадпрыемстваў, эканамічнае эмбарга, засылка мяцежнікаў штурхнулі Кастра ў абдымкі Саветаў Саюзу і прымусілі стаць камуністам. ЦРУ рабіла шмат спробаў, каб нэўтралізаваць кубінскага лідэра — ад засылкі звычайных тэрарыстаў да анэкдатычных выпадкаў: забойства з падводнай лодкі радыёкіраванай тарпэдай; перадача атруты і грошай ягонай каханцы; вынаходніцтва нырцовага строю, нашіптаннага сьмертаноснымі бацыламі; падкладаньне ў месцы ныраньня Кастра марскоў ракавіны зь мінэй запаволеннага дзеяньня. Рабіліся нават спробы падкладаць солі талію, каб у кубінскага лідэра выпала барада. Напэўна, меркавалася, што гэта адбяры ягоную харызму. Нічога не атрымалася. Ідзе 41 год, як Кастра пры ўладзе.

22 лістапада 1800 г. памёр філэзаф Саламон Майман. Майман нарадзіўся ў 1753 г. у мястэчку Мір (сёньняшні Карэліцкі раён). Ягоныя бацькі былі арандатарамі ў Радзівілаў. Саламон скончыў пачатковую габрэйскую школу ў Міры і прадоўжыў навуку ў Івянецкай школе талмудыстаў. Яшчэ ў дзіцячым веку ён пачаў чытаць кнігі па гісторыі і астраноміі. У 14 гадоў, ужо жанаты, ён мусіў зарабляць выкладаньнем Талмуду. У Слуцку ў знаёмага рабіна ён пазычыў кнігі па фізыцы, оптыцы, мэдыцыне, што канчаткова змяніла ягоны сьветапогляд. Агорушы трохі грошай, Майман зьехаў у Нямецкую вывучаць у тамтэйшых унівэрсытэтах матэматыку, філэзофію, мэдыцыну. Захалпенне навукамі насьцярожвала артадаксальных габрэй, і Майман у іхных грамадах у Нямецчыне адчуваў сябе белаю варонай. Гэта, напэўна, і прычынілася да таго, што ён нават вырашыў быць прыняць хрысьціянства, але знаёмы лютаранскі сьвятар адгаварыў яго ад такога кроку. Жывучы ў страшэннай беднасьці, Майман імкнуўся працягваць вучобу і займацца дасьледаваньнямі. Ён напісаў філэзафію да Ньютанавага падручніка па фізыцы. Зноў трохі ўзьбіўшыся на грошы, накіраваўся ў Бэрлін вывучаць філэзофію. Напэўна, гэта дало плён, бо ягонымі працамі захапляліся Кант, Фіхтэ, Гэтэ і Шылер.

Маймана называлі нямецкім, польскім, галляндзікам (ён некалькі гадоў жыў у Нідэрляндах) мысьляром — нагледзячы на тое, што большую частку жыцьця ён правёў у Беларусі. Па ім засталіся ўспаміны, значную частку якіх Майман прысьвяціў апісаньню жыцьця на радзіме.

У лістападзе 1725 г. Марыя Клемэнтына, тытулярная каралева Брытаніі, пакідае мужа Якава (Джэймса) Ст'юарта і сыходзіць у кляштар сьвятой Цэцыліі. Марыя Клемэнтына была ўнучкай караля Рэчы Паспалітай Яна III Сабескага. Хросным бацькам Марыі Клемэнтыны быў Папа Рымскі Клемэнт XI. У 10-я гады XVIII ст. ішла барацьба за брытанскі трон. Дынастыя Ст'юарта змагалася з Гановэрскім домам за трон Брытанскай імперыі. Якаву III насьпеў час ажэніцца, і выбар спыніўся на Марыі Клемэнтэне, да якой быў Папа Рымскі; адбылося гэта ў 1719 г. Прыхільнікі Якава абвясцілі яго каралём Вялікабрытаніі, аднак на троне знаходзіўся прадстаўнік Гановэрскай дынастыі Георг (Джордж) I. Перамагчы праціўніка Якаў ня здолеў, дасант, які высадзіўся на берагах роднай Шатляндзі, быў разбіты. Маладыя людзі пасяліліся ў Рыме. Гэта была незвычайная сямейная пара. Шчырае каталічка ў пратэстанцкім атачэньні, Клемэнтэна, магчыма, таму і сышла ў 1725 г. у кляштар. Празь некалькі гадоў яна пакінула Сан-Цэцылію і вярнулася да мужа. Марыя Клемэнтэна памерла ў 1735 г., пражыўшы ўсяго 34 гады, і была пахаваная ў базыліцы Сьвятога Пятра ў Рыме.

Алег Гардзіенка

Нябесны й зямны Ерусалім

Працяг са старонкі 1.

сіянізму не замахваліся на адзінаасобнае валоданьне Ерусалімам, кажучы пра новую сталіцу Ізраілю і экстарытарыйны статус сьвятых месцаў. Словам, іх мала цікавіла места, якое ўвасабляла ў іх вачох процілегласць сіяніскай мары, пераадоленую форму габрэйства.

Супрацьпастаўляючы сябе правым сіяністам, што зазноўвалі "Камітэты ў абарону Сьцяны Плачу", Бэн Гурыён яшчэ ў 1937 г. прыняў "згодніцкі" брытанскі плян стварэньня ў Палестыне вялікай арабскай дзяржавы і малой жыдоўскай (Ерусалім мусіў застацца пад брытанскім кіраваньнем) і гэтым заслужыў абвінавачваньне ў "бязмэтным сіянізме". Але ён ухапіўся за шапек, спадзеючыся пасля пашьпрыць краіну, і казаў: "Я заўжды адрозьніваю Эрэц-Ісраэль (вялікі Ізраіль — паняцьце, якое ахоплівае ўсю Палестыну) і дзяржаву ў Эрэц-Ісраэлі. Я ўмею шанаваць малітвы Сіэну, але факт той, што яны паўтараліся тройчы на дзень, 365 дзён у год, на працягу тысячы гадоў, і гэта не прынесла нам ні найменшага лапіка зямлі, і мы ні на крок не наблізіліся да збаўленьня". Калі справа дайшла да падзелу места на арабскі і жыдоўскі сектары, габрэі выступілі супраць гэтага — Ерусалім застаўся адзіным, але кіраваньне ім трапіла ў арабскія рукі. Бэн Гурыён жа пачаў спрыяць разбудове места на захад, дзе яно мела ператварыцца ў сапраўды габрэйскае места, адрознае ад старога гораду, які будучы заснавальнік дзяржавы назваў "духоўным і рэлігійным музэем усіх рэлігіяў". Jewish Agency — установа выканаўчае ўлады сіяніскага руху — на чале з Бэн Гурыёнам распрацоўвала пляны, паводле якіх сталіцай Ізраілю мела стаць заходняя частка гораду, а ўсход і

шыя справы. Пасьля Бэн Гурыён заявіў, што "Ізраіль сёньня і надалей мае толькі адну сталіцу — вечны Ерусалім", але выразна падкрэсьліў, што мае на ўвазе Заходні Ерусалім.

Да вайны 1967 г. толькі правыя, што ўвесь час былі ў апазыцыі, казалі пра "вызваленьне Ерусаліму", і здавалася, што Ерусалім назаўжды застанецца падзеленым. І толькі напярэдадні вайны кабінет міністраў пачаў цікавіцца ўсходняй часткай места. Рашэньне заняць Усходні Ерусалім заняло мінімальную колькасць часу.

Нейкі проста-такі містычны нацыяналізм апанаваў габрэй, і перамога, якая выглядала цудам, ператварылася ў сьвята "вяртаньня народу Ізраілю ў Эрэц-Ісраэль". Настроі людзей паправелі, тады і пачалася "габроізацыя" Ерусаліму. Анты-арабскага дэікуства не было — ніхто не нападаў на мячэты, юдэям так і не дазволілі маліцца ля мусульманскіх сьвятыняў, хуценька паздымалі і пераможныя ізраільскія сыцягі. Але для ізраільцянаў гэтая перамога і аб'яднаньне Ерусаліму набылі сымбалічнае значэньне. Пазней філэзаф-сіяністы пісалі: "Той раніцай Шавуота (жыдоўскае сьвята, што прыпадала на 7 чэрвеня 1967 г.) усе габрэі адчулі, што прыйшла мэсінская эпоха". Філэзаф Андрэ Нэгер, якому належаць гэтыя словы, дакладраваў: "Ерусалім не падлягае перамовам", сьцьвердзіўшы гэта нечым накіталт рэлігійнага дагмату ці сама мала "агульным прындшпам усіх без выключэньня палітычных партыяў у Ізраілі".

Як паказаў час, вёсць перамоў пра Ерусалім усё ж давалася. Яны былі вельмі няпростымі — нездарма былі цягнуліся ад 1993 г. Ды ўвесь плён гэтае працы зьнішчылі некалькі тыдняў лета 2000 г.

Сяргей Радзітэй

Аб'яўляем набор на курсы ангельскай мовы з паглыбленым вывучэньнем бізнэс-лексікі для дарослых і падлеткаў 15—16 гадоў, а таксама, сумесна з Саюзам мастакоў Беларусі, на падрыхтоўчыя курсы па малюнку для паступленьня ў сярэднія спэцыяльныя і вышэйшыя навучальныя ўстановы Беларусі для навучэнцаў 10—11 клясаў сярэдніх школ.
Курсы па ангельскай мове праводзяць вопытныя выкладчыкі, якія праішлі стажыроўку ў Англіі і ЗША, курсы па малюнку — вядомыя мастакі Беларусі.

Заявы падаваць на адрас: 220050, г. Менск, вул. Кірава, 21.
Кантактныя тэлефоны: 227-32-77, 226-10-73.

ЗАПРАШАЕМ НА ПУБЛІЧНЫЯ ЛЕКЦЫІ І ПРЭЗЭНТАЦЫІ

14 лістапада Прэзэнтацыя кнігі Алесь Белая «Хроніка Белай Русі» з удзелам аўтара	21 лістапада Прэзэнтацыя кнігі па сацыяльных навуках выдавецтва «Тэхналігія» з удзелам рэдактары
---	---

Лекцыі й прэзэнтацыі аббудуцца ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (актава залы) па адрасе: вул.Харужай, 16 Пачатак а 18.30.

Распачынаецца тур "Вольныя Танцы". На працягу сьнежня пройдзь канцэрты ў Воршы, Магілёве, Беразьці, Горадні, Гомелі і Стоўпцах з удзелам гуртоў: "Палац", "Postscriptum", "Крэма", "Нейро Дюбель", "Крыві", "NRM" ды іншых.
8 сьнежня ў Воршы ў кінатэатры "Перамога" аббудзецца канцэрт з удзелам гуртоў "Палац", "Postscriptum" ды іншых. Пачатак у 19.00.
9 сьнежня ў Магілёве ў Палацы культуры п'янераў выступяць "Палац", "Postscriptum", Акрэга Вольнага Мастацтва. Пачатак у 19.00.
15 сьнежня ў Беразьці ў ДOME культуры прафсаюзаў.
16 сьнежня ў Горадні ў ДOME культуры хімікаў.
22 сьнежня ў Гомелі ў Абласным культурным цэнтры.
Даведкі праз т.: 227-15-32 і 249-08-88. E-mail: supranovich@dyjaryush.org.by

Энцыкляпедыі спрачаюцца пра дзень ягонага нараджэння. Адны кажуць, што гэта было 6 лістапада 1860 году, іншыя – 18 лістапада. Мэтрыка не захавалася. Усе звесткі узятыя з ягонага шлюбнага кантракту, які быў складзены па 32-х гадох шлюбу – 10 студзеня 1931 году ў Варшаве, у парафіі сьв. Яна – з ягоных уласных словаў.

Месцам нараджэння будучай сусветнай знакамітасці была вёска Курылаўка на Падольлі, дзе ягоны бацька служыў адміністратарам маёнтку магнатаў Іваноўскіх.

Нішто ў дзяцістве Падэрэўскага не абяцала бліскучай кар’еры. Ягоная маці Паліксэна з роду Навіцкіх была дачкой прафэсара Віленскага ўніверсітэту і добра памятала пра сваё беларускае шляхецкае паходжаньне – але нарадзі-

яго і нешта больш грунтоўнае: запрасіла ў Парыж і пазнаёміла з дырэктарам канцэртнай залы “Эрар”. Той прапанаваў дэбютны сольны канцэрт 3 сакавіка 1888 году. З гэтага дня й пачалася ашаламляльная слава піяніста – слава, якой ня зьведаў, бадай, ніхто з ягоных папярэднікаў і якую наўрад ці каму ўдасца зьведаць у будучыні. У Парыжы гэтую славу для яго часткова здабыла герцагіня Рашэль дэ Бранкаван, якая зьбіраўла ў сваім палацы адзін з самых бліскучых артыстычных салёнаў французскай сталіцы. Парыжскія гранд-дамы знайшлі ў Падэрэўскім увасабленьне сваіх рамантычных летуценняў. Як пісаў нейкі крытык, “чаго толькі варта гэта агнявая шавялюра рэдкага аддэння, ці залацістага, ці рудавата-чырволага...”

Немалуу славу Падэрэўскаму

Генрыкам Сянкевічам і Ігнатам Падэрэўскім. У сярэдзіне сакавіка артыст выпраўляецца ў Лёндан, каб кіраваць стварэньнем філіялу гэтай арганізацыі, але 7 красавіка пакідае Эўропу і разам з жонкай апынаецца ў ЗША. З фармальнага пункту гледжання ён адбывае свае чарговыя амерыканскія гастролі, якія зацягнуліся на... тры з паловаю гады.

Зрэшты, за гэты час Падэрэўскі зрабіў шмат карыснага для Польшчы. Ён казаў патэтычныя прамовы перад сотнямі тысяч польскіх эмігрантаў у Чыкага, заклікаючы іх перад помнікам Т.Касцюшкі ахвяраваць адзін дзень сваёй працы (15 ліпеня – дзень Грунвальдзкай гадавіны) дзеля дапамогі ахвярам вайны. Ён прамаўляў перад кожным з 300 сваіх канцэртаў, папулярызуючы перад амерыканцамі

de facto азначала прызнаньне Польшчы з боку ўсіх краін – удзельніц дамовы, а таксама афіцыйнае замацаваньне ейных межаў.

Між тым пацыху нарасталі напружанасьць паміж Падэрэўскім і ягонымі суайчыннікамі. Раман Дмоўскі не ўхваляў многіх ягоных учынкаў. Але галоўным прадметам спрэчак было пытаньне пра будучае фэдэратыўнае ўладкаваньне Польшчы. Падэрэўскі, як сапраўдны дэмакрат, трымаўся думкі, што Беларусь, Украіна і Літва мусяць самастойна вырашаць свой лёс на рэфэрэндуме; а калі б яны захацелі далучыцца да Польшчы, ім мусіць быць дадзена аўтаномія. Дмоўскі ж, наадварот, быў пасьядоўным прыхільнікам непасрэднага ўключэння ў склад Польшчы г.зв. “усходніх земляў”, быццам бы нязвольных да самавызначэння і самастойнага кіравання.

Рудая шавялюра Ігната Падэрэўскага

Да 140-ых угодкаў з дня нараджэння

лася і вырасла ў Калuze, куды быў сасланы ейны бацька пасля паразы паўстання 1830-1831 г. Паліксэна памерла маладой, пакінуўшы на руках аўдавелы Яна Падэрэўскага 3-гадовую дачку Антаніну і сына Ігнася, якому было ледзьве некалькі месяцаў. Сын ня ведаў маткі, але атрымаў ад яе ў спадчыну артыстычныя таленты і надзвычайную далікатнасьць рысаў твару, якая пазней так моцна паспрыяла ягонай пераможнай папулярнасьці.

Бацька, Ян Падэрэўскі, крыху йграў на скрыпцы. А калі выбухнула паўстаньне 1863 году, Ян Падэрэўскі як сапраўдны патрыёт дапамагаў апалчэнцам чым толькі мог, хіба што ня ўдзельнічаў у бітвах – бо уская вайна сутарочыла ягоным рэлігійным перакананьням. Аднак ніякі перакананні не заміналі яму хаваць у сваёй хаце зброю і мундур для паўстанцаў. Неўзабаве Яна Падэрэўскага абвінавачалі ў “антыўрадавай дзейнасьці” і на паўтара года кінулі ў турму. Дзеці ўвесь гэты час жылі ў цэцкі – таксама на Жытоміршчыне, – і часта ня мелі чым душу пражывіць. Калі бацька вярнуўся з турмы, дык заўважыў у сыне дробную іскрыму музычнай уражлівасьці і ўбачыў у гэтым знак Божы. Ён паставіў сабе мэту – насуперак усім абмежаваньням убогае рэальнасьці – даць абодвум дзецям музычную адукацыю.

У 12 гадоў, амаль зусім яшчэ ня ўмеючы граць, Ігнась паступіў на фартэпійны факультэт Варшаўскага музычнага інстытуту. Цягам усіх гадоў вучобы ён задарма жыў у сям’і фабрыкантаў фартэпійна Кернтапафаў, у іхнай шыкоўнай кватэры на задок Нацыянальнага Тэатру. (Дарэчы, фірма “Kerntopf” выпускала зусім нядронныя інструмэнты, якія шырока прадаваліся таксама і ў Беларусі). У Інстытуце Ігнату было нудна, і ён забаўляўся як мог. З-за дысцыплінарных правінаў яго на год адправілі ў адпачынак з пазбаўленьнем усіх праваў вучня. Гэты перапынак у занятках Падэрэўскі выкарыстоўваў надта практычным чынам. Разам з двума калегамі – скрыпачом і віялячэлістам – ён выпраўляецца ў гасцёрную вандроўку па гарадох і мястэчках Беларусі. Аніводнаму з гасцёрляраў на той момант яшчэ ня спойнілася й шаснаццаці гадоў...

Авантура з гастроллямі ледзь ня скончылася для Падэрэўскага трагічна. У Віцебску паліцыя захацела правярць у яго дакумэнты, якіх, натуральна, не было; з гэтага нагоды хлопеч трапіў у турму, захварэў на шарлятыну і адправіў бацьку пакаянны ліст з просьбаю прыслаць яму грошы і выправіць пашпарт... Хто б мог падумаць, што гэты шалапут Ігнась праз тры месяцы на выдатна скончыць інстытут, сыйграўшы на дыплёмным экзамене фартэпійны канцэрт Э.Грыга? А

яшчэ праз тры месяцы ўся кансэrvаторыя ламала галаву над пытаньнем: навошта рэктар запрасіў гэтага гарэзу і няўдалага піяніста выкладаць фартэпійна на сярэднім курсе?

Адказ на гэтае пытаньне павіснуў у паветры. Першае, што зрабіў 18-гадовы пэдагог, – закруціў раман з сваёй юнай вучаніцай Антаніяй Корсак. Неўзабаве яны ўзялі шлюб; аднак іхнае шчасьце доўжылася ўсяго некалькі месяцаў. Праз пару дзён пасьяла нараджэння сына Антаніна памірае, а Ігнат едзе ў Бэрлін – вучыцца на кампазытара, пакінуўшы дзіця на ўтрыманні сваёй нябожчыцы-жонкі.

У Бэрлін ён прыбывае з танюсенькім сшыткам сваіх фартэпійных твораў, па-аматарску няўмельных і нязграбных. Літаральна празь месяц іх друкуе выдавецтва “Bote & Bock”. Напорыстасьць Падэрэўскага ня ведае аніякіх межаў; ён знаходзіць дарогу нават да Брамса. Але хутка грошы Антаніны Корсак скончыліся, і, не зрабіўшы аніякіх асаблівых посьпехаў, Падэрэўскі вяртаецца ў Варшаву. Ён марыць пра вучобу ў Вене, у найаўтарытэцнейшага на той час фартэпійнага пэдагога Тэадора Лешэтыцкага. Толькі дзе ўзяць грошы?

Ізноў моц ягоных жаданьняў сьвяткуе перамога. Нехта з знаёмых запрашае яго на адпачынак у Закапанэ. Тут ён сустракае славетную польскую акторку Гелену Маджэўскую з мужам. 44-гадовая шэсьціраўская герайна, летуценніца і фантазёрка (яна купіла ў Каліфорніі рачка і ўтварыла там утапічную камуну для польскіх і літвінскіх эмігрантаў, а ў Польшчу прыяжджала толькі зрэдку) закахалася ў гожака юнака з рамантычнай рудой шавялюрай. Ці ж ня грэх – кінуць без дапамогі такога хлопца? Ён марыць паехаць у Вену і вучыцца ў Лешэтыцкага? А чаму не, справа ж толькі ў грошах! І Маджэўская наладжвае іхны сумесны канцэрт у Кракаве. Адно імя славетнай акторкі на афішы зьбірае ў залі такі ашляг, які ня сьніўся ніякому піяністу. Яна чытае вершы, ён грае на раялі... Праз пару дзён грошы былі ў кішэні.

Вена сустрэла Падэрэўскага ня вельмі прыязна. Лешэтыцкі пахваліў ягонае прыроджанае пачуцьцё музычнага гукі і артыстычны інстынкт, але сказаў, што віртуоз за яго ня выйдзе – занадта позна (Падэрэўскаму было 24 гады). Зрэшты, прафэсар згадзіўся даваць яму ўрокі. Лешэтыцкі ня мог не аданіць такой самаахвярнай этанакіраванасьці! А жонка мэтра, славетная расейская піяністка Ганна Еспава, была ў сусьветным захвапленні. Плятанічна закаханая ў Падэрэўскага, яна выконвала ў сваіх канцэртах літаральна ўсе ягоныя фартэпійныя творы.

Нарэшце яна здолела зрабіць для

здабыў і “агнявы позірк”. Паколькі на ягоных канцэртах заўжды быў ашляг, на сцэну выстаўляліся крошкі, і білеты на гэтыя месцы прадаваліся ніжэйшым коштам. Аднак многія жанчыны папросту баіліся там сядзець, бо палохаліся позірку Падэрэўскага, які падчас ігры меў манеру пільна глядзець на кагосьці з бліжэйшых слухачоў. Звычайна ў гэтых абставінах людзі думалі, што Падэрэўскі злуецца, і шукалі, у чым яны перад ім вінаватыя. Часам ён здавалася, што артыст чытае іхныя думкі... Так ці інакш, гэта было ня вельмі прыемнае адчуваньне, і ўжо напэўна яго адцягвала слухачоў ад самой сутнасьці музыкі. Нездарма Бэрнарда Шоў назваў Падэрэўскага “Сталіным фартэпійна”. Магчыма, Падэрэўскі свядома хацеў гэткага эфэктыва, бо нейкім таемным інстынктам адчуваў усю недаканаласьць сваёй ігры (якую мы выдатна чуюм на кружэлках). У ёй было шмат тэхнічных памылак; правая рука амаль заўжды адставала ад левай, а бегласьць была відавочна не найлепшай.

І аднак усё гэта было няважна; як трапіна прыкмеціў адзін з крытыкаў, ніякія крытэрыі піянізму ня мелі да Падэрэўскага ніякага дачынення. Гэта стала асабліва відавочным падчас ягоных шматлікіх амерыканскіх турна. Калі ён упершыню выступіў у Нью-Ёрку, знаўцы фартэпійнага мастацтва яшчэ спрабавалі рабіць нейкі разумныя заўвагі; потым гэта ўсё патула ў акіяне ўсеагульнага захваплення. І посьпех, і прыбыткі ягоныя былі галавакружыня – ва ўсялякім выпадку, менавіта гэтак успрымаліся 160 000 дאלараў чыстага прыбытку, якія ён атрымаў за свой другі амерыканскі тур. Найбольшым аб’ектам моды ізноў была ягоная галава з шапкаю залатых кучараў – у Амэрыцы яе называлі “хрызэнтэмай”.

Зь першых сваіх артыстычных крокаў Падэрэўскі ахвотна наладжваў дачыненні канцэрты. З дапамогаю свайго мастацтва ён зьбірае сродкі на будоўлю помнікаў Шапэну ў Жалязовай Волі і помнік Лісту ў Вэймары. Аднак галоўнай ягонай фундацыяй былі грошы на помнік у гонар 500-ых угодкаў Грунвальдзкай бітвы. Помнік работы скульптара Антонія Вівульскага, урачыста адкрыты 15 ліпеня 1910 году ў Кракаве і пазьней разбураны камуністамі, быў першым сымбалам новае, незалежнае Польшчы, якая яшчэ не паўстала, але, на думку Падэрэўскага, неўзабаве мусіла паўстаць.

З гэтага моманту арліны позірк Падэрэўскага надоўга зьвярнуўся ў бок палітыкі. Пачатак першай сусьветнай вайны застаў яго на віле ў Швайцарыі. А 9 студзеня 1915 г. у швайцарскім горадзе Веце ўтварыўся Генэральны камітэт дапамогі польскім ахвярам вайны на чале з

ідэю незалежнае Польшчы і просячы іх аб падтрымцы. Ён дапамагае прэзыдэнту Вудра Вільсану перамагчы на выбарах 1916 году; у абмен атрымаў 13-ы пункт мірнага пляну амерыканскага прэзыдэнта, у якім прадугледжваецца стварэньне незалежнай Польшчы з выходам да мора. Ён уручае ноты пратэсту розным міністрам і дыпляматам, публічна прамаўляе аб неабходнасьці стварэньня польскай арміі і піша для яе гімн на ўласныя словы.

І вось 11 лістапада 1918 году даўня мара Падэрэўскага, нарэшце, пачала зьбывацца: Юзэф Пілсудзкі абвешчаны старшынём незалежнай польскай дзяржавы і вайскаводцам польскіх узброеных сіл. Ваіна ішла на спад, і Падэрэўскі вырашае вярнуцца на радзіму. Адна часова ён робіць заяву пра тое, што ў Польшчы мусіць быць законны ўрад, які б прадстаўляў яе на будучай мірнай канфэрэнцыі. Ён таксама выказаў упэўненасьць, што Польшча будзе дэмакратычнай дзяржавай. Па дарозе ён заехаў у Парыж і Лёндан, сустрэўся з тагачасным лідэрам Польскага нацыянальнага камітэту Раманам Дмоўскім і, адчуваючы сябе амаль што законным прэм’ерам, на брытанскім крэйсэры “Канкорд” выпраўіўся на радзіму.

Ягонае вяртаньне ў Польшчу было амаль як вяртаньне Леніна на бранеўшчыну. Цалкам выпадкова ён трапіў у самы цэнтар паўстаньня, якое выбухнула ў Познані, кажа там чарговую палымяную прамову, ледзь застаецца жыць і 1 студзеня 1919 году ў арэале “выратаванай нацыянальнай сьвятыні”, героя і трыюмфатара прыбывае ў Варшаву. 5 студзеня распачынаюцца ягоныя перамовы з Пілсудзкім наконт стварэньня новага ўраду. Спачатку Пілсудзкі рашуча яму адмаўляе, аднак неўзабаве – 16 студзеня – сам прапануе пасаду прэм’ер-міністра і міністра замежных справаў...

Спачатку ўсё ішло цудоўна. “Левы” і “правы” з энтузіязмам падтрымалі кабінэт Падэрэўскага. Стаўшы прэм’ерам першага канстытуцыйнага ўраду Польшчы, ён за кароткі тэрмін наладзіў усеагульнае дэмакратычнае выбары, чым заслужыў павагу і ў краіне, і за мяжой. А галоўнае – праз два дні пасьяла свайго афіцыйнага прызначэння Падэрэўскі прыбыў на Парыскую мірную канфэрэнцыю, адкрыцьцё якой адбылося 18 студзеня 1919 году ў Люстравай зале Вэрсальскага палацу. Пасаду старшынёў узяў на сябе французскі прэм’ер Жорж Клемансо – галоўны аўтар праекту Вэрсальскай дамовы. Узгадаўшы даўняе знаёмства, Падэрэўскі выправіўся да Клемансо з афіцыйным візытам. Тое, што прадстаўнікі Польшчы ў асобе Ігната Падэрэўскага і Рамана Дмоўскага прысутнічалі на канфэрэнцыі і падпісалі Вэрсальскую мірную дамову,

Большасць краінаў Заходняй Эўропы – як і тагачаснае польскае грамадства – з варажасьцю ставілася да ідэі стварэньня новых дзяржаваў на памежжы з Расеяй.

Гэтым чынам Падэрэўскі на 70 гадоў апырэдзіў свой час. І за гэта ён мусіў заплаціць. Ворогі пільна сачылі за ім, шукаючы нейкіх правінаў, за якія момант было б падпусьціць яму чарговую шпільку. Яму ўпікалі нават тое, што ён аддае больш увагі жонцы, чымся дзяржаўным справам!

Дні дэмакратычнае ўлады ў Польшчы былі зьлічаныя. 27 лістапада 1919 году кабінэт Падэрэўскага падаў у адстаўку. Сам прэм’ер яшчэ не канчаткова страціў давер Пілсудзкага, і той даручае яму стварэньне новага ўраду. Аднак па некалькіх няўдалых спробах Падэрэўскі спыняе ўсялякія намаганні і 3 студзеня 1920 году складае зь сябе дзяржаўны абавязкі. У лютым ён зьяжджае ў Швайцарыю, але 16 ліпеня ў сувязі з пачаткам расейска-польскай вайны ўскладае на сябе абавязкі афіцыйнага прадстаўніка Польшчы ў Лізе Нацыяў. Ягоны чарговы раман з польскімі ўладамі скончыўся вельмі хутка, і ўвесну 1921 году ён надоўга – каб не сказаць назаўжды – адыходзіць ад палітыкі.

З гэтага часу ён жыў у Амэрыцы, а летам – у Швайцарыі, зрэдку наведваючы Польшчу. Ён спрабуе зноў вярнуцца на канцэртную эстраду і нават знаходзіць у гэтым асалоду; аднак ягоны час беззваротна мінуўся. Польскія ўлады ўсё часцей ставяцца да яго з абыякавай варажасьцю і нават забываюцца павіншаваць яго з 75-мі ўгодкамі, якія шырока адзначаліся ў свеце. Стары і мудры чалавек з трывогаю сочыць за пераможным шэсьцем фашызму...

Ваіна ізноў застала яго на віле ў Швайцарыі. Аўдавелы і самотны, разам з сваёю “сьвітаю” ён дабіраецца на ўласным чорным лімузыне ў Португалію, грузіць аўтамабіль на параход і адлівае ў ЗША. Там яго ўжо чакаюць амбінныя пані, якія хацелі б зацягнуць яго ў свае салёны і частаваць ім сваіх гасьцей. Але ён марыць толькі пра тое, каб дапамагчы Польшчы. Ён спрабуе зьбіраць грошы для выгнаннікаў, заклікае амерыканскі ўрад уступіць у ваіну і выратаваць зраненую Эўропу – але яго ніхто ня чуе.

Ён памёр ад запаленьня лёгкіх 29 чэрвеня 1941 году – у самы разгар няў-эрскай сыпакоты. Яго ўрачыста пахавалі на прэстыжных могілках у Арлінгтане, хаця ў сваім тэстамонце ён прасіў пахаваць яго ў Польшчы. 29 ліпеня 1992 г., у 51-я ўгодкі сьмерці Падэрэўскага, ягоны прах быў пахаваны ў варшаўскай катэдры сьв. Яна, дзе ён калісьці браў шлюб.

Юлія Андрэева

Сяргей Паўлоўскі

Самы трагічны дзень у гісторыі беларускай літаратуры XX ст. — 29 кастрычніка 1937 году, калі ў Менску НКВД адначасова расстрэляў 14 паэтаў. На наступны дзень, 30-га, дастрэлялі яшчэ трох. Агулам — каля дваццаці...

Нешта няёмчыцца ў сьвядомасці ад такога факту, нешта турбуе і просіць калі не адказу, дык хаця б разгляду. Пытаньне сьмяротнае кары само сабою складанае і вырашаецца па-рознаму. Пытаньне сьмяротнае кары для паэтаў яшчэ складанейшае. Маю на ўвазе матывацыі для такога пакараньня. Нам трэба абавязкова разабраць іх, каб зразумець, чаму такое было магчыма і чаму такое магчыма ў прышчыпе.

Я гартую сучасны біяграфічны даведнік «Беларускія пісьменьнікі», дзе ўжо без эўфэмізмаў называюцца даты расстрэлаў, і не магу пазбавіцца адчуваньня, што датыкаюцца да нейкага Таварыства Мёртвых Паэтаў — забітых і замучаных зусім не на вайне або пасярод чумы або ў часе стыхійнага бедзтва, а пасярод сталінскага Менску, пасярод савецкага шчасьця і першае маладосці многіх сённяшніх нашых сутрамадзян. Расстрэляныя паэты, у адрозьненне ад народных і заслужаных, маюць стасок большае права называцца паэтамі, бо менавіта ў такой якасьці і за такі грэх былі пакараны. Чэкісцкая куля навечна прыпаяла да іхных абліччаў гэткае званьне — паэт.

Гартаеш даведнік, а вока ўвесь час трапляе на даты расстрэлаў ў біяграфіях вершатворцаў. Міжволі адбываецца нейкая дзіўная падмена паняцьцяў — маўляў, калі паэт, дык абавязкова мусіць быць забіты. Таму сярод расстрэляных і памерлых на катарзе ў біяграфічным даведніку ўшанаваны і памерлыя сваёй сьмерцю выглядаюць неадэкватна — яны таксама называюцца паэтамі, але ж не закатаваныя... Яшчэ больш дзіўна ўбачыць тут, у гэтым Таварыстве Мёртвых, кагосьці жывога ды яшчэ й знаёмага, з кім размаўляў во на мінулым тыдні.

Жывыя не выглядаюць сярод забітых жывейшымі. У кагосьці замест радка «Расстрэляны» значыцца «ўзнагароджаны мэдалём». У некага ўвогуле ў гэтым месцы пуста. Так жывыя сваеі часам ставяць сабе помнік поруч з нябожчыкамі, толькі што дату не пазначаюць...

БЕЛАРУС — ЗНАЧЫЦЬ, БАЛЬШАВІК

За што ж расстрэлялі паэтаў? Верагодна, усе яны былі зьвінавачаньня ў нацдэмаўшчыне і трацкізьме. Але гэта чыста фармальны бок. Ясна, што ані трацкістамі, ані якімі «азьвярзлымі нацыяналістамі» яны не былі. Юныя, як па сённяшніх мерках, паэты пісалі часта наўняны вершы пра вясну і пра камуну, пра сьветлае заўтра.

Яны не маглі быць антысавецкімі паводле свае прыроды, у якой зь дзіцячых гадоў зьлілася ў адно рэвалюцыя, нацыянальнае станаўленьне і паэтычная творчасць. Павялікі рахунку, яны й былі стваральнікамі беларускае пралетарскае сьведомасці, што жыве ў нашым народзе да сёння.

Колькі разоў даводзілася чуць, што да 1917 году Беларусі не было. Не было і не было б, калі б ня тая сацыялістычная рэвалюцыя. Масавая нацыянальная самаідэнтыфікацыя народу супала з усталываньнем савецкае ўлады, яе парадкаў і камуністычнае ідэалёгіі. А гэта значыць, што перакананьне ў ролі рэвалюцыі для таго, каб мы, беларусы, беларусамі азваляліся, трапіла не на сьвядомасны ўзровень, а ледзь не на генэтычны — у кроў. Натуральна, гаворка ідзе не пра навукоўцаў-гуманітарыяў, а пра мільёны, пра народ, і пра паэтаў, якія лічылі для сябе за шчасьце быць

ТАВАРЫІСТВА
Мёртвых
ПАЭТАЎ

выразнікамі глыбокіх перакананьняў свайго народу.

Сталінскія рэпрэсіі і калектывізацыя наўрад ці моцна пахіснулі гэты перакананьні. Рэвалюцыя патрабавала ахвяраў. Тысячы і сотні тысяч мусілі легчы ў падмурак усеагульнага шчасьця. Рэпрэсіі прынеслі шмат чалавечых трагедіяў, але разглядаліся часта як неабходнасьць.

Сапраўдная сьветапоглядная драма беларусаў пачала разгортвацца ўжо ў нашы дні — пасьля таго, як кастрычніцкую рэвалюцыю самі ж расейцы пераназвалі ў пераварот. Звычайная формула «Без кастрычніцкай рэвалюцыі Беларусі не было б» цяпер мусіць гучаць так: «Без бальшавіцкага перавароту Беларусі і нас, як нацыя, не было б»... Ды што ж мы, бандыты якія?

Сьвядомасны падзел тут нагадвае разьдзяленьне сіямскіх блізнятаў. Але ён неабходны, каб аддзяліць Боскае і д'яблава. Паўставаньне нацыі — гэта станоўчы палітычны, эканамічны і культурны фактар. А крывавае пераварот у суседняй дзяржаве, цяпер ужо асуджаны і пераадолены ў сваіх наступствах, — гэта гістарычная аманія. Ды толькі ня проста да гэтага падступіцца. У Расеі зноў Дума і губэрнатары, зноў царскі трыкалёр і зьнесенны помнікі Дзяржынскаму. 7 лістапада ніхто не сьвяткуе як дзень рэвалюцыі. А ў нас і рэвалюцыя, і Дзяржынскі, і назвы вуліц савецкія — усё на месцах. Вось жа прычына гэтага ў тым, што за XX ст. камунізм стаў для масаў народа сынонімам уласнай нацыянальнай прыналежнасьці.

Гэта, між іншым, заўважылі яшчэ польскія каляністы ў міжваеннай Заходняй Беларусі, якія любілі паўтараць: «Беларус — значыць, бальшавік».

АХВЯРЫ ЦЭХУ

Вернемся ў 1937 год. Мы пераканаліся, што ўсе расстрэляныя паэты верылі ў камунізм і ў тое, што рай на зямлі не збудуеш без ахвяраў. Таму гэта не матывацыі для іхнага расстрэла. Наўрад ці такія матывацыі прыдумлялі ў НКВД, які кіраваўся разнарадкай — колькі трэба выявіць і расстрэляць ворагаў народу. Зразумела, што НКВД сярод паэтаў не выбіраў. Для такога адбору нядаўна быў створаны спецыяльны орган — Саюз пісьменьнікаў.

Як вядома, асноўным мэтам, што прыводзіў да рэпрэсіў супраць чалавека, быў данос. І пачынаючы з трыццатага году да трыццаці сёмага ўжо шмат беларускіх паэтаў на падставе даносаў былі адпраўлены ў Сібір альбо расстрэляны. Дзень 29 кастрычніка 1937 году ў гэтым шэрагу асаблівы. У адзін час і ў адным месцы расстрэляваюць ажно два дзясяткі паэтаў. Адрозьніваць іх адзін ад другога было немагчыма. Цяжка паверыць, што так узгоднена і ўвадначасьце прышлі даносы. Больш верагодна, што і Саюз пісьменьнікаў атрымліваў сваю разнарадку на ворагаў народу. А як інакш, калі гэтак дужна праводзіўся сенакос? Нагадаю, што Саюз пісьменьнікаў быў тады не грамадзкай арганізацыяй, як цяпер, а дзяржаўнай установай, і старшыня праўленьня саюзу Міхась Клімковіч быў членам ЦВК БССР — гэта значыць, міністрам літаратурных справаў.

Такім чынам, матывацыі масавага расстрэла паэтаў трэба шукаць у Саюзе пісьменьнікаў. Нашыя вершатворцы сталі ахвярамі свайго цэху. Выжыў і пазьбегнуў рэпрэсіяў

толькі той, хто ў цэх, у тую ўжо не ўваходзіў. Скажам, Янка Журба, які акурат у 37-м з-за хваробы вачэй пакінуў працу ў Менску, і перабраўся ў вёску.

Верагодна, распараджаліся жыцьцём паэтаў кіраўнікі цэху, прынамсі, не бяз іхнага ўдзелу складалася разнарадка. Ясна, што былі і навушнікі, якія «падводзілі базу». А паколькі базу можна падвесьці пад каго хочаш і паколькі нашы паэты не былі антысавецкімі, значыць сутнасьня матывацыі мелі чыста чалавечы, маральны ці нават сытуацыйны характар. Незалежна ад таго, што пасьля пісалася ў пратакол.

Янка ня дужа падабаў Петруся. А Міхась падазраваў, што Андрусь паклаў вока на ягоную жонку. Юрась не пачуваўся геніем і зайздросьціў Міколу. А Сымон адчуваў, што сам нетрывала стаіць на нагах. Напэўна, і кватэрнае пытаньне тут адыграла сваю ролю напоўніцу.

Цікава, хто з клясыкаў айчынай літаратуры складаў тую разнарадку, свой самы адказы твор? І ці была гэта пісьменьніцкая тройка на ўзор асабай нарады? І ці праходзіць творы тае тройкі ў сённяшніх беларускіх школах?

РАССТРЭЛ

Я ўяўляю, як іх выводзяць — усіх разам. Можна ўзяць апісаньне з «Жоўтага пясочку» Васіля Быкава. Але мне чамусьці багыцца ня лес, а ўнутраны двор КГБ у Менску. Ці нават дворык самой «амэрыканкі» — унутранай турмы КГБ. Магчыма, гэта слова «паэт» і спалучэньні са словам «расстрэл» патрабуе нейкага гарадскога антуражу, гэтых тоўстых сьценаў і закрытаваных вокнаў... Падае сьнег. Іх вышыхоўваюць у адзін шэраг. Завязваюць вочы, але я ўсё адно пазнаю іх у твар.

Міхась Зарэцкі — ужо на той час знакаміты пісьменьнік, аўтар трох раманаў, апавяданьняў, п'ес. Перакладаў, між іншым, па-беларуску «Швэйка». Адукацыю меў папоўскую, а прафэсію вайсковую. Мудры ў свае 35 гадоў чалавек.

Алесь Дудар на тры гады маладзейшы, адзін з завадатараў той

маладнякоўскай бурапені. У яго быў зборнік з такой назвай — «І заляцісьцей, і сталёвей».

Платон Галавач, камсамолец, партыец. Ягона аповесьць «Спалох на загонах» ёсьць у сённяшніх навуковых праграмах.

Анатоль Вольны, Васіль Каваль, Валеры Маракон — паэты-маладнякоўцы.

Юрка Лявонны назваў свой першы зборнік «Камсамольскія вершы». Пераклаў па-беларуску «80 000 км пад вадой» Ж.Вэрна.

Зяма Півавараў пасьпеў выдаць толькі адзін зборнік.

Васіль Сташэўскі пасьпеў болей Пісаў п'есы і прозу. Каля дзясятка кніг.

Пяцэра расстрэляных пісалі на ідыш: Бранштэйн, Дунец, Кульбак, Харык і Юдэльсон.

Характэрная дэтал. Менск у 20–30-я гады быў у поўным сэнсе слова мультыкультурным горадам. Выходзілі кнігі і пэрыёдыкі, ставіліся п'есы па-польску, па-габрэйску, па-літоўску. Тут жылі і творцы, якія пісалі на ўсіх згаданых мовах. Словам, Менск нагадваў Вільню зь яе сярэднявечнымі традыцыямі, такі сабе культурны кацёл, дзе на сутках розных культур нараджаліся шэдэўры. Але менскі мультыкультуралізм быў цалкам зьнішчаны ў 30-я. Польскія, габрэйскія, літоўскія пісьменьнікі былі расстрэляныя або высланыя ў ГУЛАГ. Пасьля вайны колішняя традыцыя не адраджалася. Вось чаму і за саветамі, і сёньня беларушчына ў Менску пачуваецца як у пустыцы, самотна і чужакавата. І беларускае слова на вуліцы адразу зьвяртае на сябе ўвагу...

Назаўтра пасьля расстрэла 29 кастрычніка дастрэлявалі яшчэ трох. Гэта былі Тодар Кляшторны, Янка Нёманскі і Юлі Таўбін. Маладзенькі губашлёп Таўбін пісаў наўняны вершы:

Нас мільёны... Мы інакшай,
Лепшай долі кавалі,
Гэту долю, гэта шчасьце
Нам крывёю здабылі.

ПРАВЛЫ Ў БІЯГРАФІЯХ

Згадваючы той кастрычніцкі расстрэл, задаешся думкай: а дзе ж былі людзі? Літаратурнае жыцьцё

тады, як і цяпер, кружыла галоўным чынам паміж рэдакцыямі, навукальнымі ўстановамі і, само сабой, Саюзам пісьменьнікаў. Няможна паверыць, што масавае забойства дваццаці сяброў-паэтаў прайшло для гэтых асяродкаў незаўважна.

Сапраўды, на той момант ужо былі высланыя і зьнішчаныя многія постаці беларускага літаратурнага жыцьця. Але восенскі расстрэл 37-га ў гэтым шэрагу беспрэцэдэнтны. Як правіла, расстрэльвалі аднаго, і зьвесткі пра ягоную гібель маглі ня выйсьці са сьценаў турмы. У тым самым кастрычніку 2-га расстрэлялі Лукаша Калюгу, 14-га — паляка Жарскага, 20-га — Міхаса Чарота. Пазьней, у розныя дні сьнежня расстрэляюць Дварчаніна, Курдзіна і Пятуховіча...

Дапускаю, што нехта папракне мяне ў недарэчнасьці або нават немаральнасьці параўнаньня сытуацыі расстрэляных паэтаў з сытуацыяй тых, хто выжыў. Тым ня менш, прыведзеныя факты пра масавае зьнішчэньне вершатворцаў і лягічнае дапушчэньне пра саюзаўскую разнарадку даюць, на маю думку, падставу нават ня тое што шукаць пісьменьніцкае салідарнасьці, а адказаць на самае простае і чалавечнае пытаньне: дзе былі людзі? Ці, калі заўгодна, дзе былі іншыя персанажы таго біяграфічнага даведніка, якім пачынаецца пазьбегнуць расстрэлу?

Эдзі Агняцьвет на момант расстрэлу працуе рэдактарам Беларускага радыё. Тамсама — Кастусь Губарэвіч. Праз два гады Агняцьвет стане кансультантам у кабінэце маладога аўтара Саюзу пісьменьнікаў. Слова «кабінэт» у гэтым кантэксце гучыць страшнавата. Між іншым, на момант расстрэлу кансультантамі ў кабінэце працавалі Пятро Глебка і Аркадзь Куляшоў, а галоўным кансультантам быў Кузьма Чорны.

У Куляшова пасьля гэтага ў біяграфіі — правал. Напісана, што ў 36–37 быў літкансультантам у кабінэце. Пасьля — у 1941-м — у армейскай газэце, на фронце.

Заўважны момант Другая палова трыццатых часьцяком падаецца ў біяграфіях распыльвіста — не па гадах, а цэлым пэрыядам, па пяць і болей гадоў.

У Петруся Броўкі гэты пэрыяд наагул нічым не пазначаны. Зрэшты, для паэта важнейшыя справы, а не пасады — у 37-м ён выдае зборнік «Вясна радзімы»...

У Віталю Вольскага гэты пэрыяд таксама выпадае. Хоць і сказана, што да 36-га ён працаваў дырэктарам Інстытуту літаратуры і мастацтва АН БССР. Пасьля, у 43-м, былі чыкіст Вольскі працуе загадчыкам аддзела ў газэце «Раздавім фашысцкую гадзіну». Паміж дзьвюма на-мэнклятурнымі пасадамі — 7 гадоў. Верагодна, творчая праца — п'есы, пераклады...

Няма 37-га году і ў біяграфіі Кандрата Крапівы, які да 36-га быў загадчыкам аддзела ў часопісе «Польскія рэвалюцыі». Наступны радок жыцьцяпісу пазначаны 39-м.

Дзьве вэрсіі гэтых біяграфічных правалаў наступныя — або жывыя хаваліся дзе па дачах і вёсках, бо рэпрэсіяў тады баяліся ўсе, або пазьней біёграфы стужавалі іхнае членства ў кіраўніцтве Саюзу пісьменьнікаў. У сьвятле згаданых раней разнарадак.

Праўда, самых галоўных на той час у СП не схаваеш, інакш выйшла б што і сам саюз у 37-м не працаваў. На момант расстрэлу старшынем СП быў Міхась Клімковіч, а

ягонім намеснікам — паэт Андрэй Александровіч. Праз год і Александровіч рэпрэсуюць, але ён аддзелаецца ссылкай і вернецца ў Менск ужо ў 47-м.

Дырэктарам беларускага аддзялення літфонду быў на той час Сілан Гусеў. Паводле абавязку, ён ведаў матэрыяльнае становішча расстраляных і сасланых паэтаў, бо размяркоўваў між паэтамі жыллё і дапамогу.

СЯБРЫ І КАЛЕПІ

Рэдактарам ЛІМа ўвесь гэты час — з 35 да 41-га — быў Ілья Гурскі. Невядома, ці ацэньваў ён таленты рэпрэсаваных творцаў і ці было яму шкада, калі расстрэльвалі здольных паэтаў — аўтараў ягонае газеты. Тое самае можна сказаць і пра Міхаля Калачынскага — адказнага сакратара ў ЛІМе, і пра Рыгора Лынькова, які ў гэты самы час працуе чамусьці на гэтай самай пасадзе.

Галоўным рэдактарам часопіса «Польмя рэвалюцыі» быў Міхась Лынькоў. Адказным сакратаром — Макар Пасьлядовіч.

У 37-м Васіль Барысенка заступае на пасаду дырэктара інстытуту мовы і літаратуры АН БССР, якую будзе займаць амаль 30 гадоў. Павал Кавалёў працуе ў «Звяздзе». Васіль Вітка ў 37-м пераходзіць з «Чырвонай змены» на працу ў «ЛІМ», бліжэй да літаратуры. Цікава, што і Агняцвёт, і Вітка, і Вольскі пасяля ўсяго перажытага сталі пераважна дзіцячымі пісьменьнікамі.

Што да расстраляных габрэйскіх паэтаў, варта згадаць, што рэжысёрам Дзяржаўнага габрэйскага тэатру ў 37-м працуе Віктар Галаўчычэр. Народным артыстам БССР ён стане толькі пасля вайны. Заснавальнік беларускага савецкага тэатру ўладзіслаў Галубок атрымаў званне народнага ў 28-м. Аднак гэта не замінае расстрэлу Галубка 28 верасня 1937-га.

А габрэйскую сэкцыю СП узначальвае Гірш Камянецкі.

І два словы пра народных песняроў.

Депутат Вярхоўнага Савету СССР Якуб Колас выпускае зборнік вершаў «Нашы дні». А член ЦВК БССР Янка Купала — зборнік «Беларусі ардэнаноснай». Я разумею, што два народныя паэты нацыі загнаных у невыносную сытуацыю, і адзін з іх нават спрабуе скончыць жыццё самагубствам. (Верагодна, урэшце і сканчае.) Бо сядзець у сталінскім прыздыме з баржомі і ўсведамляць, што ў гэтыя хвіліны расстрэльваюць Маладняк — непамысна.

Вось такі атрымаўся адказ на пытаньне: а дзе ж былі людзі? Людзі былі за рэдакцыйнымі сталамі і ў радыёстудыі давалі слова ля мікрафона пісьменьнікам і паэтам. Магчыма, нехта з іх і ня ведаў, што складае ў гісторыі чалавечы фон, на якім п'юцца Таварыства Мёртвых Паэтаў. Зрэшты, тыя, каго я назваў, ня ведаць не маглі. Усе яны займалі, так бы мовіць, публічныя пасады і ўсе, асабліва супрацоўнікі СП, добра ведалі кожнага з расстраляных.

***

Пранізьлівы трагізм галакосту, фашыстоўскіх і сталінскіх канцлягераў пакуль толькі крыху крануў беларускую літаратуру. Магчыма, гэта з-за таго, што няма тых расстраляных паэтаў. Ці з-за таго, што жалезныя абцугі цэжу не даюць літаратарам вызваліцца і ўзняцца да вялікага мастацкага вобразу. Пра тое з прафэсіяналаў пісалі ў нас сапраўды глыбока хіба толькі Геніюш ды Быкаў. Але цяпер першая — у зямлі, другі — за мяжой. Так і так яны — па-за цэхам. Яны вызваліліся. Што да астатніх, дык, мабыць, і наймалодзейшых з іх трымае жалезным кулаком тая колішняя разнарадка, тая кругавая парука даўно памерлых калегаў.

«Пайшла ты, любая, пад гоман жоўтых сосен...»

Зьміцер Бартосік

Упершыню я пачуў гэтую песню ў летняй мітусьлівай Маскве, на Трыюмфальнай плошчы, колішняй Маякоўскага. Я вяртаўся дадому з войска. Яшчэ не ў Беларусь вяртаўся, а толькі ў Гомель. І ў чаканні цяжкага дня дзень бадзьяўся па расейскай сталіцы — бяз справы і пэўнай мэты, абы куды ісьці. І тут сярод тлуму й сквару Садовага кольца, зь нейкага прыпаркаванага аўта зайгралі «Песняры». Музыка настолькі кантраставала з шалёным рытмам гораду, што я міжволі спыніўся. Стаяў, курюў і слухаў да канца песню пра няспраўджанае каханьне да нейкай смуглявай Алесі. Штосьці ў маім разьявленым дэмабельскім настроі на міг змянілася. Гэта ня быў гонар за Беларусь ці яшчэ якое патрыятычнае пачуццё. Я ехаў дадому і беларускую песню на сваім шляху прыняў хіба што як добры знак. Яе шчымым мэлэдыя яшчэ доўга не выходзіла з галавы.

Празь некалькі гадоў, самастойна наганяючы школьны курс беларускай літаратуры, я разгарнуў кніжку Куляшова. На першай старонцы мяне чакаў прыемны сюрпрыз — верш «Бывай». Але знаёмыя словы ўжо не ўспрымаліся без мэлэдыі. Я ўзяў гітару й паспрабаваў праспяваць. І тут мяне чакала новая неспадзяванка. Верш быў даўжэйшы за песню на цэлыя тры строфы, але сьпяваць менавіта верш было нашмат цікавей. Песня без выразнага рэфрону набывала рамансавы драматызм. Вось гэтыя прапушчаныя строфы:

*Ці помніш першае насьмелае прызнаньне?
Над намі жаўтранкам зьвінеў і плакаў май.
Назаўтра золкае туманнае сьвятаньне,
Суровы позірк твой і мой нямы адчай.*

*Пайшла за цягі далёкія прасторы
Сьвітальнай зоркай ты, што гасьне ў сьнязе.
Душы пакрыўджанай гарачыя дакоры
Сьлязоў залоднаю застылі на траве.*

*Бывай, абуджаная ў сэрцы, дарога.
Твой сьветлы вобраз панясу я па жыцьці.
На ўсходзе дня майго заранка дагарае,
Каб позна ўвечары на Захадзе ўзысьці.*

Тое, што чалавеку, які так вытанчана й геніяльна разьвітаўся са сваім першым каханьнем, было 14 гадоў, мяне не бянэжыла.

Пазьней я даведаўся рэальную гісторыю гэтага каханьня. Гісторыю, што сама па сабе — гатовы кінасэнар.

Малады чалавек, страціўшы ўсе надзеі на ўзаемнасьць, праводзіць сваю каханую з роднае беларускае вёскі ў далёкі Ленінград на вучобу. Тая, з усмешкай прымаючы ягоньні хлапечыя заляцаньні, дазваляе хлопчыку правесці сябе да станцыі. Яе вабіць незнаёмы, вялікі сьвет. Дзе жыцьцё ярчэйшае і цікавейшае людзі. Далей ад гэтай вясковай глушчы. Хлапец адчувае, што бачыць сваё каханьне, можа, апошні раз у жыцьці. Ён піша верш.

Дарогі герою разыходзяцца ўсё далей, і надзея на сустрэчу ўсё меншая. Яна вучыцца на педагога ў Піцеры. Ён едзе ў сталіцу Савецкай Беларусі, дзе зь першых крокаў за-

яўляе сябе таленавітым паэтам. Лёс ня скупіцца на выпрабаванні, але аберагае героя ад самага страшнага. У трыццатыя ён страчвае двух самых блізкіх сяброў. Пасяля арышту першага з іх ён тыдзень не ўстае з ложка. Ён бясысьліны штоколечы зьмяніць і чакае самага страшнага. Але лёс літасцьвівы да яго. Жыцьцё працягваецца. Наш герой жэніцца, нараджаюцца дзеці. І тут прыходзіць вестка зь мінулага.

Настаўніца на шмат гадоў перажыве свайго паэта. Узгадваючы тыя далёкія праводзіны ў вялікі сьвет кожнага разу, калі ў радыё пускаяць найпапулярнейшую песню «па заяўках слухачоў».

...Я ехаў у Саматэвічы. На радзіму не аўтара «Сьцяга брыгады» і «Хамуціюса», і не перакладчыка «Дугенія Анегіна». Я ехаў на радзіму чатырнаццацігадовага аўтара маёй любімай песні. Ад ягонага

Ліст ад той, што калісьці нібыта адпрэчыла яго. У ягонага каханай арыштаваны муж... Але герой дапамагчы ня можа нічым.

Далей — вайна, фронт. І героям зноў наканавана выжыць. Каб сустрэці на пачатку п'яцідзясятых гадоў у родных мясцінах. Яны дамаўляюцца спаткацца на пошце. Немаючая настаўніца расейскай літаратуры прыходзіць раней. Машына ўлаўраванага паэта і сталінскага ляўрэата крыху прыпазьняецца. Чалавек у добрым гарнітуры выходзіць на пыльную вясковую вуліцу, бачыць праз вакно, не даходзячы да дзвярэй пошты, тую, на каго чвэрць стагоддзя таму маліўся, і зьбянтэжана вяртаецца да свайго аўта. Кульмінацыя. Час не пашкадаваў ягонага каханьня. І ён не гатовы быць сустрэцца зь немаладой, пазбаўленай колішняй прыгажосці, кабе-

дачкі Валянціны я ведаў, што Саматэвічы — забруджаная радыяцыйнай і ўжо адселеная вёска. Я ведаў, што той старой, двухсотгадовай хаты, колішняй карчмы, дзе жылі Куляшова, няма. Хоць новая і складзена з тых самых бэрнаў. Я ведаў, што магу не не знайсці, а падказаць ня будзе каму. Але ўсё гэта толькі падахочвала маю цікавасьць.

За Магілёвам паток аўтамабіляў заўважна радзее. Гэта самы непапулярны, а, можа, і самы бедны беларускі рэгіён. Турыстамі сюды ня едуць. А павярнуўшы за Чэрыкавам на Касыцкоўчычы, простая дагэтуль траса пачынае кружляць, нібы рака. Хаваёвыя лясы памалу зьмяняюцца ліставымі, у якіх ужо амаль не засталася лістоты. І першая вёска без людзей дае зразумець, што вы ўехалі ў адселеную зону. Спачатку бязьлюдны краявід з чорнымі, не-

таю. Адваротную дарогу да сталіцы Савецкай Беларусі герой намагаецца трымаць сябе ў руках. Але сьлёзы ўвесь час просяцца вонкі. Болей спробаў сустрэцца — зь ягонага боку — ня будзе. Яны абмяняюцца яшчэ некалькімі лістамі. Напрыканцы жыцьця ён насыпае свой колішні юначы верш знаёму кампазытару. Той удасканаліць мэлэдыю. І народзіцца песня. А праз кароткі час наш герой пойдзе з гэтага жыцьця, ушанаваны ўладаю ды расьпісаны ў школьных падручніках.

жывымі вокнамі й адсутнасьцю зеляніны нараджае жаданьне як мага хутчэй праехаць праклятае месца. Асаблівы сум наганяюць гаспадарчыя пабудовы. Іржавыя ваданаронныя вежы, кароўнікі бяз дахаў ды павыбіваныя шыбы савецкіх кантор. Міжволі ўзьнікаюць асацыяцыі са «Сталкерам» Таркоўскага. Я толькі паддаю газу, і за чарговым крутым паваротам чарговай пустой вёскі ледзь не наяджю на нейкага маладога чалавека студэнцкага выгляду. Той сядзіць на ўзбочыне да-

рогі, адзін на бязьлюднай вуліцы, і нешта піша ў нататнік. Прычым так засяроджана, быццам у сябе дома. А можа ён і быў у сябе дома. Хто ведае... Спыняцца я ня стаў. Да маёй мэты заставалася зусім няшмат.

Перад самымі Саматэвічамі — міліцэйскі пост. Але прозьвішча аўтара любімай песні тут прагучала, як пароль. Я сьцішыў хуткасьць і вельмі асьцярожна ўехаў у вёску. Вёска аказалася немалым мястэчкам. Тут нават заблукаць было няцяжка. Некалькі доўгіх вуліц злучаліся невялікімі й крывымі завулкамі. Быў надвечорак. Цёплае восеньскае неба зацягвалі хмары. Я думаў пра страх, але ніякага страху не адчуваў. Наперадзе была прыгажосць. Прыгажосць ува ўсім, што я бачыў вакол сябе. У зарослым мохам і патрэсканым ад часу старым асфальце пасярэдзіне вуліцы, якой, здавалася, і канца няма. У сям-там расчыненых дзвярах хатаў. У закінутых студнях, зь якіх даўно ўжо ніхто ня піў вады. Як, мусяць, незвычайна павінны пачувацца сапраўдныя ўраджэньні гэтых адселеных вёсак, прыгажосць на свае котлішчы... Няспешна шпачыруючы па знаёмых зь дзяцінства задворках... Заходзячы ў пустыя дамы сваіх сяброў дзяцінства, зазіраючы ў цёмныя вокны сваіх першых школьных каханьняў, напэўняючы маўклівы краявід даўно адгучальнымі галасамі... Гэта павінна быць фантастычнае пачуццё. Блізкае да адчуваньня вечнасьці зьмянога жыцьця. Падоранага менавіта табе.

Месца куляшоўскага дому я знайшоў дзякуючы старой кабэце, што выйшла мне насустрач з аднаго дому. Сьледам за кабэтай выбег маладзёў з голенай галавой і сіняю ад татуіроўк кісьцю рукі. Пачаставаўшыся ў мяне парай цыгарэтаў, ён знік гэтаксама хутка, як і зьявіўся.

Той, дзякуючы каму я прыехаў сюды, нарадзіўся ў самым прыгожым саматэвіцкім кутку. Дом стаіць па-над невялікай лясной рэчкы Чарнаўткай. Каля самай дарогі, што вядзе з Касыцкоўчычаў на Красную Гару. Лепшага месца для карчмы нельга й прыдумаць. А на супрацьлеглым баку вуліцы — лес, у зарасьцях якога губляецца рака. З гармоніяй малюнку трохі кантрастнае цяжкіх атонаў мост, пабудаваны за саветамі. Праз зарослы хмызьняком двор я ўвайшоў у хату. Ад людзей, што некалі жылі тут, сьлядоў засталася няшмат. Разламаны жалезны ложак на падлозе, даўно астывшая печка, на сьцяне — выразаная з часопіса рэпрадукцыя карціны «Каломб адкрывае Амэрыку», лісток календара за травень 87-га году.

...Зьяжджаць не хацелася. Я вырасьціў паездзіць па гэтых беларускіх Пампэях. Першае выпрабаваньне чакала мяне ў выглядзе драўлянага маста праз Чарнаўтку ў іншым баку мястэчка. Рызыка зваліцца з машынаю ў ваду ў такім дзіўным месцы дадала неабходнай вастрыні. Я пераляцеў цераз масток і апынуўся перад палацам колішняга гаспадароў мястэчка, князёў Гальнскіх. Пасяля ў сядзібе Гальнскіх зрабілі местачковую школу. Але сядзіба ня так уразіла, як саматэвіцкая царква. Як на мястэчка, дык проста агромністая.

У нядзейных і паўразбураных храмах ёсьць нешта, чаго пазбаўлены храмы дагледжаньня й адрэстаўраванья. Нейкая велічная нязломнасьць, выклік бязьлітаснаму часу. У пахіленых, але ня зваленых бумамі крыжах. У неабтынкаваных, пачарнелых вежах. У паедзеных іржою купалах. І абліччы сьвятых з такіх храмах глядзяць на цябе з ацалелых фрэсак больш жыва й суворы. У такіх храмах не патрэбны сьвятары. Я стаюць пасярэдзіне гэтай грамады й глядзею на неба скрозь збураны галоўны купал. Пакуль неба не пачало імкліва цягнуць.

Дарога дадому не падалася доўгай. Доўгім тут падалася жыцьцё, якое наперадзе.

Фота аўтара

Сьветлай памяці маёй маці Ксені Лапіцкай-Грышкевіч і ўсіх пакутнікаў зь Вялейскае турмы, якія разам зь ёю ад зімы 1945 году спачываюць у братэрскай магіле на старых кладах у Вялейцы.

У хрысьціянскім уяўленьні магіла — месца пахаваньня і ўшанаваньня памерлых. Я ж пабачыла на месцы магілы, якую шукала, проста пустку ў куточку старых кладаў, дзе і цяпер хаваюць нябожчыкаў. Пустка — на парэштках вязьняў Вялейскае турмы. З 1955 году ведае пра гэтае месца стала жыхарка Вялейкі, мая далёкая сваячка Алена Лапіцкая.

Ксеня Лапіцкая-Грышкевіч

прачытала ды кажа: “Ці ведаеш, Алена Лапіцкая ведае, дзе пахавана маці Рагнеды”. Марыя патэлефанавала пра гэта мне, я парайлася з Надзеяй. І вось мы ў Вялейцы ў Алены Лапіцкай. Точыцца гутарка пра цяпершчыну, успамінаем нашу бядотную ды ўсё роўна цікавую маладосць. А я выбрала момант ды ціха спытала ў Алены: “Завядзеш мяне да мамы?” Яна змружыла свае ўсе яшчэ прыгожыя вочы: “Завяду”. І стала апавядаць пра тое, якім чынам даведлася, дзе пахаваная мая маці.

Дзядзька Алены Андрук Галавач быў “амэрыканец”. Пры Польшчы ездзіў у Амэрыку, зарабіў грошы ды купіў ладны кавалак зямлі. Уво-

Да маці – праз гады

Летась 11 кастрычніка ў “НН” было зьмешчана маё юбілейнае вітаньне спадарыні Раісе Жук-Грышкевіч з Канады. Праз колькі часу яна прыслала мне вынятку зь ліста свае даўняе каляжанкі Ніны Абрамчык, якая жыве ў Францыі. Спадарыня Абрамчык напісала, што, прачытаўшы ў “НН” маё віншаваньне, успомніла яшчэ зь Вільні мяне малую і маю маці. І далей: “Цяжкі Яе быў лёс, загінула ў пясках Казахстану”. Гэтая фраза мяне вельмі ўзрушыла, бо я жыву зь перакананьнем, што мама памерла ў Вялейскай турме. І зноў, у каторы раз, узьняўся застарэлы боль: чаму — “у пясках Казахстану”? Няўжо не хлусілі энкаведысты, кажучы мне, што мая маці “выбыла в этап”? Але ж мне перадалі людзі, якія былі разам зь ёю, што яна памерла ў Вялейцы?.. Мае тры-вочныя развагі скончыліся тым, што я напісала ўспамін пра зьнявольненне маіх бацькоў бальшавікамі ды аднесла ў рэдакцыю “НН”. Да гадавіны Вялейскае трагедыі мой допіс быў надрукаваны.

Хоць і ня вельмі спадзеючыся, я стала чакаць: можа хто адгукнецца. Вестка прыйшла зь Вялейкі, адкуль мы зьяжджалі і куды вярталіся ў апошнія мамына лета 1944 году. Як цяпер бачу наш пакойчык у доме Басльскоў каля станцыі. На сьцяне — вышытая мамінымі рукамі “Пагоня”, на сталае — палатняная дарожка ў раскошныя пунцовыя макі — таксама яе работа. Канапка прыкрытая зялёным у чорнае саматканым дываном — падарунак старэйшай мамінай сястры Настулі, выдатнай ткальлі і гаспадыні. На ложку — бялюткая капа, амаль бязважкія падушкі. Вось у гэтым пакойчыку зь вясны 1944 году збіраліся нашы прыяцелі, разважалі пра падзеі на фронце, раіліся, ці падавацца на захад, ці заставацца пад бальшавікамі. Мама вагалася, бо каму шкодзіла, што яна вучыла беларускіх дзетак роднай мовы? А я ўсё ўпрощвала: “Падзем!” Мы ад’яжджалі ці не апошнім цягніком, на адкрытай плячформе. І даехалі толькі да Вільні, бо я захварэла: тэмпература пад 40, ангіна.

Прыпыніліся ў знаёмых за вакзалам. Пакуль я хварэла, мама праводзіла ў няведомы сьвет свайго роднага брата, сьвятара Мікалая Лапіцкага зь сям’ёй, стрыечнага брата Івана Касяка. Мы ператрывалі ў Вільні савецкія ды нямецкія бамбэжкі, хаваліся зь іншымі людзьмі ў сутарэньнях, дзе мама, як магла, закрывала мяне сабою. Калі ў горадзе пацішэла, сталі наведваць знаёмых віленчукоў. Найчасцей заходзілі да Надзі ды Язэпа Шнаркевічаў, маіх хросных. Іх утульны дамок і сад з мноствам кветак мне

здаваліся раем. Маліліся каля Вострае Браны і ў Сьвятадухаўскай царкве. Моўчкі стаялі каля Катэдры. Заходзілі ў двор Унівэрсытэту, дзе да вайны мама вучылася на агранома. Яна нібы разьвітвалася зь Вільняй.

Вярнуўшыся ў Вялейку, прытуліліся ў старой лазьні, бо дом наш згарэў. Мама пайшла працаваць у Абласны зямельны аддзел. Неяк выходным днём яна корпалася ў градах ля лазьні ды ціха сьпявала. Я крыху здзівілася, бо за ўсю вайну ня чула, каб мама сьпявала. А назаўтра яе прывялі з працы два вайскоўцы зь вінтоўкамі, перапаролі штыхамі нашыя рэчы. На адыходзе яна паспела сказаць: “Я еду ў камандзіроўку. А цябе забярэ цётка Ніна”. Ды я разумела, якая гэтая “камандзіроўка”. Некалькі дзён была адна ў старой, счарнелай лазьні, усяго баялася, плакала. Потым малодшая маміна сястра забрала мяне да сябе ў Іжу. І вось прыйшоў да нас з Засьценка дзед Сьцяпан, прыехалі зь Ляды цётка Настуля і дзядзька Іван, парайліся ды паставілі: дзядзьку (гэта значыць мяне) трэба вучыць. Нанялі кватэру за пуд жыта ў месяц, падвозілі для мамы й для мяне прадукты. Так пачалося маё савецкае жыцьцё: з раніцы ўрокі ў сямейным класе беларускае дзесяцігодкі, па абедзе — чарга каля турмы зь перадачай для мамы. А праз паўгода яе ня стала.

Яшчэ са школы, больш за паўвека, я сябрую з Надзеяй Маліноўскай зь Вялейкі ды Марыяй Кляшніак (па мужу Ванькевіч), якая жыве ў Менску. Сёлета ў жніўні сястра Марыя была ў шпіталі ў Бараўлянах. Неяк Марыя прынесла ёй пачытаць “НН” з маім допісам. Тая

Тут ад зімы 1945 г. спачываюць вязьні зь Вялейскай турмы

сень 1944 году яго арыштавалі як кулака. У турме ў Вялейцы ён пабачыў Ксеню Лапіцкую і, вядома, прызнаў, бо абое нарадзіліся й выраслі ў вёсцы Засьценкі каля Іжы. Неяк ноччу зімой 1945-га Андрюка ды яшчэ некалькіх вязьняў пагналі на могілкі, загадалі выкапаць яму, скласьці туды целы памерлых ад тыфу зьнявольненых і закапаць. Сярод памерлых ён запамніў Ксеню Лапіцкую. Андрюка Галавача за судзілі ў лягеры на дзесяць гадоў. Вярнуўшыся ў 1955 годзе, ён распавёў пляменьніцы Алене пра маю маці ды паказаў ёй братэрскую магілу. Алена ж нічога не магла мне паведаміць, бо з 1951 году (калі мяне выключылі з унівэрсытэту і я перастала бываць на Вялейшчыне) мы зь ёй ня бачыліся.

На кладах, празь некалькі крокаў ад уваходу, Алена спынілася ды ціха прамовіла: “Вось тутак тая магіла”. Ля самай агароджы — парослая жжаўцэлай, зьбэрсанай травой пустка. Крыху ўзбоч — столік і лаўка, фарбаваныя ў блакіт. Я паклала на сшэрхлую траву белыя і чырвоныя хрызантэмы з гародчыку Алены — празь дзесяткі гадоў першыя кветкі на магілу маці. Памалілася за супакой душаў слугі Божае Ксені і ўсіх, хто спачывае ў гэтай братэрскай магіле.

Празь дзень мы зноў прыйшлі на могілкі, каб зрабіць здымкі, і ледзь пазналі тую мясьціну. Трава была скошана й прыбрана, зьніклі мае кветкі. Стала крыўдна, горка. Аж зьвінела надмагільная цішыня, і ў гэтай цішыні, як прысяга, успаміналіся Купалавы словы:

Сьліце! мы вашых навек не забудзем магілаў;

Збуджаны вамі, мы ўскрэсьлі, мы больш не засьнём!

Рагнеда Аляхновіч

У супрацы і барацьбе

Смялянчук А.Ф. Палякі Беларусі і Літвы ў рэвалюцыі 1905–1907 г. – Горадня: “Ратуша”, 2000. – 204 с.

Публікацыі Алеся Смялянчука, гарадзенскага гісторыка, што дасьледуе грамадзка-палітычнае жыцьцё ў Беларусі на пачатку ХХ ст., цікавыя ня толькі для прафэсійных гісторыкаў, але і для шараговага чытача. Аўтар вяртае зь нябыту забытыя імяны грамадзкіх дзеячаў, якія адгрывалі ў свой час важную ролю ў беларускай гісторыі: Рамана Скірмунта, Эдварда Ропы, Міхала Ромэра, Людвіка Абрамовіча і іншых. Алеся Смялянчук — дасьледчык такой пльмі пач. ХХ ст., як “краёўцы” (польскія дзеячы, што адчувалі свае беларускія ці літоўскія генэалгічныя карані і зыходзілі з нацыянальных інтарэсаў краю, марачы пра аднаўленьне колішняй політнічнай Рэчы Паспалітай). Краёўцы баяліся на памежжы: палякі, літоўцы, беларусы, кожны павойму пераходзячы тую ці іншую грань. У новай кнізе Алеся Смялянчук адзначае, што Беларуска-Літоўскі край стаўся, апроч каронных жыхароў — беларусаў і літоўцаў, радзімай для іншых: габрэяў, латышоў, татараў, расейцаў, і не ў апошнюю чаргу — палякаў. У савецкія часы на гэта ўпарта не звярталі ўвагі, але ж польскі элемэнт адгрыў значную ролю ў беларускай гісторыі. Польскамоўнае насельніцтва Беларусі і Літвы складала значны працэнт сярод элітаў грамадства і было найбольш грамадзка актыўным; дзейнасьць польскага элемэнту падчас рэвалюцыі 1905–1907 г. — гэтаму пацьвярджаць.

Манаграфія складаецца з трох частак: “Палітыка царызму ў Беларусі і Літве пасля падаўленьня паўстаньня 1863–1864 г. Аднаўлень-

не польскага руху”; “Польскі рух у пэрыяд уздыму рэвалюцыі”; “Польскі рух у пэрыяд адступленьня рэвалюцыі. Сакавік 1906 — чэрвень 1907 г.”.

Пасьля паўстаньня 1863 г. польскі рух, нягледзячы на форс-мажорныя абставіны, ствараны самадзяржаўем, адрадіўся і здолёў стаць ці не найбольш магутным на беларускіх землях. Аўтар манаграфіі звяртае ўвагу на асобаў, што адгрывалі значную ролю ў тагачаснай расстаноўцы палітычных сілаў. Асобны разьдзел прысьвечаны становішчу каталіцкага касьцёлу ў Беларусі падчас першай расейскай рэвалюцыі. А.Смялянчук адзначае, што касьцёл гэтага пэрыяду стаў моцна палітызаваным, што яскрава выявілася ў дзейнасьці віленскага арцыбіскупа Эдварда Ропы. Барон Роп паспрыяў умацаваньню каталіцкай пазыцыі ў Беларусі і Літве і, адпаведна, аслабленьню ўплыву Пецярбургу на каталіцкае насельніцтва рэгіёну.

Дасьледчык адзначае, што беларускі рух падчас рэвалюцыі 1905–1907 г. апынуўся між двух агнёў: з аднаго боку, царскія ўлады абвінавачвалі ў распаўсюджваньні беларускай ідэі польскія дзеячы, з другога — беларускага руху баяліся польскія палітыкі, цьвердзячы, што беларуская карта наўмысна ініцыявана Расеяй, каб паслабіць польскую нацыянальную ідэю.

Пачатак стагодзьдзя ў Беларусі і Літве прайшоў у палітычнай барацьбе і супрацоўніцтве паміж палякамі, літоўцамі і беларусамі. Палітычны падзеі таго часу ставяць шмат пытаньняў, і кніга Алеся Смялянчука адказвае на шмат якіх зь іх, ліквідуючы тым самым чарговую белую пляму ў беларускай гісторыі.

А.Г.

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЬЯ Ў РЕДАКЦЫЮ

Чалавек: Праваабарончы бюлетэнь. № 2 (6), жнівень 2000 г. – Менск: Рэспубліканскае грамадзкае аб’яднаньне “Беларускі гельсынскі камітэт”, 2000. – 44 с.: іл. – Наклад 299 ас.

Чалавек: Праваабарончы бюлетэнь. № 3 (7), кастрычнік 2000 г. – Менск: Рэспубліканскае грамадзкае аб’яднаньне “Беларускі гельсынскі камітэт”, 2000. – 40 с.: іл. – Наклад 299 ас.

У апошніх нумарох “Чалавек” – весткі з усіх краёў, а перадусім зь Беларусі, пра парушэньні правоў чалавека й пра балючыя праблемы грамадства – ад наркотыкаў да выкраданьня людзей. Неўзабаве бюлетэнь мае быць зарэгістраваны й на яго можна будзе падпісацца. Выдаўцы гэтаксама абяцаюць павялічыць наклад – да 1000 асобнікаў.

Эпоха: Беларускі часопіс. Верасень 2000 г. – 76 с.: іл.

У апошнім нумары “Эпохі” зьмешчаны інтэрвію Станіслава Шушкевіча й Сяргея Кавалёва. Большына матэрыялаў – перадрукі зь іншых выданьняў. Багата ілюстрацыяў.

Як судзілі Антона Сокала-Кутылоўскага: Жыцьцярэйс кіраўніка Слуцкага паўстаньня паводле матэрыялаў судовае справы КГБ / Падрыхтаваў Ф.Станкевіч. – Берасьце: Бе-

расьцейскай аддзел Спартова-патрыятычнай арганізацыі “Край”, 2000. – 18 с. – Наклад 299 ас.

Антон Сокала-Кутылоўскі – узор чалавека, які аддаў сябе змаганню за беларускі інтарэсы, а трапіўшы ў сталінскія засьценкі, быў зламаны фізычна, але ня скораны духоўна.

А. Вішнеўскі. **Організацыя і дзейнасьць міліцыі Беларусі ў 1917–40 г.:** Історико-правовыя аспекты. – Менск: Тэзі, 2000. – 224 с. – Наклад 500 ас. ISBN 985-6454-83-2

Упершыню кніга пра беларускую міліцыю зьявілася ў 1927 г. – “Кароткі нарыс гісторыі міліцыі Беларусі (1917–27 г.)”. У цяперашнім дасьледаваньні значная ўвага аддаецца, у прыватнасьці, зьлачынствам НКВД у 1930-я г. Цана кнігі – 2000 руб.

Белавеская пушча: Беларускае прыроднаахоўнае асьветна-публіцыстычнае выданьне: Аўтарская газета Валера Дранчука. № 3 (24), 2000. – 32 с.: іл. – Наклад 2000 ас.

У гэтай адзінай беларускай газэце, што выходзіць у часопісным фармаце, вылучаюцца тэксты пра новабудулі І.Ціцянкова ў Белавескай пушчы ды нарыс пра экалягічную вандроўку ў Польшчу. Шмат мастацкіх фотаздымкаў.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

Андрэй Хадановіч

Бабілёнскі праект

Эўропа пакінула нас...
А. Д.

1.
Марнеюць у гародзе буракі,
ні часныку ня вырасла, ні кропу:
вось радасьці суседу-мізантропу,
што пяты год не падае рукі!

А ў хаце, без цукерак і сіропу,
пакутуюць самотна хлапчкі:
ня хочуць рускамоўныя бацькі
пуськаць іх у пясочніцу-Эўропу.

Як пусьціш? У тамтэйшых дзетак спрэс
грашовы інтарэс і пулярэс,
а іхныя бацькі - зірні на пэйсы! -

героі найпачварнейшых легенд:
гандлёвец, здраднік, хлус, інтэлігент -
жыды, касмапаліты, эўрапейцы!

2.
Не, мы ня проста бавімся ў пяску -
падмурак новай Бабілёнскай вежы
будуем на памежжы. (Рым нясьвежы,
ды скульп жа іншы возьмецца ў радку?)

Канструктар "Лега" берамо ў руку...
Дарэчы, што за дзіўныя відзежы?
Вандроўны цень у форменнай адзежы
па нашым шнырае мацерыку.

Хто там ідзе? Мо ўласную харызму
нам дэманструе прывід камунізму?
Маг Бальтазар? Маэстра Картасар?

Не, гэта з пошты тупае палкоўнік:
нарэшце ліст - і ён бярэ каркоўнік,
па-эўрапейску кажучы - глянсар.

3.
Ня тую парыжанку, што ўсе вы
шануеце ня менш за Мону Лізу;
ня іншую, чый кругаслуп крывы
на ўсе вякі праславіў горад Пізу;

ня тое дзіва, што сярод Масквы
сасной палала ад гары да нізу,
не, нашая ня схіліць галавы
дый у Эўропу нам адкрые візу!

Складзем на вежы зь вершаў пра чабор
дыхтоўны беларускі кнігазбор,
што апявацьме Борхес невідучы...

А мо наўкола пасадзіць лясы
і жыць, як у Гусоўскага часы,
у нетрах Бабілёнаўскай пушчы?..

4.
Ня хопіць у пясочніцы нам гліны
й каменьчыкаў стае адно ледзь-ледзь,
а мы ўсё лепім крохкія цагліны,
каб нашай пабудове ацалець.

Будуем казэматы, равэліны
і кажам: "Трывалейшыя за медзь!".
А словы сэнс мяняюць штохвіліны,
і аднадумцам цяжка зразумець.

Мы ім: - Каштоўны скарб Старога Сьвету!
Друкарства! Рэфармацыя! Асьвета!
Навука! Гільятэн і Франкенштэйн!

Грамадзкая й Шэнгенская дамовы!
Кілішак дваццаціпяціграмовы!
Эўропа, разумееш?! - Ніхт фэрштэйн.

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

Наталья Бордак

ВОСЕНЬСКАЯ
ФАНТАСМАГОРЫЯ

Верасень
вясёлым верасам
абапал сухіх дарог пабег
на начлег.
Каханьне
на першым пляне
маладым,
а затым
шызы дым,
працяты сонца промнем
між самшытаў.
Старажытнасьць
абдымае выратавальнай
гісторыяй -
а мы хворыя.
Што паглынаць лекі
дабрачыннымі тонамі
ад тэўтонаў
ці ў варагаў зычыць танную
працу?
Па нацыі
эмардаванай надрыўны
спыні плач,
перайнач
гульнію пачварнай
вычварнасьці рэчаў.
Сінеча пад вечар
народзіць новую іскрыстую
казку
з рэдкай разьвязкай
пра гожае задзіночаньне
чырвоных і белых вежыў
у межах
ня горшай у сьвеце
даўніны.
Гукі віны
на асаблівасьцях штучнай
славы -
без падставы
вяршыцца велічнае залатое
ліцьцё
лісьцём,
размытым у канцы
шапатлівай алеі.
Алеем
мастацкім захапіцца - мара
паэта
пра лета.
Запія мне песьню, мая
Вальжына;
сьцяжыны
хутка зацалуе шаўковы
сьнег.
Пабег
у сонны ранак гульлівы
верасень -
вернемся
і мы, непадзельныя, з
выгнаньня
ў каханьне.

Людміла Кебіч

ДРЭВЫ

Дрэвы ў лесе разам,
Ім паміраць ня страшна.
Побач з магутным вязам
Ліпка расьце адважна.

Дрэвам у лесе вольна -
Песьню ніхто ня глушыць,
Ды і пяюць супольна,
Нібы жывыя душы.

Дрэвы ніхто ня судзіць -
Ці адгарэў, ці ўзьнёсься...
Дрэвы, яны як людзі -
Цягнуцца да нябёсаў.

Марыя Лагодзіч

...
За вакном - ноч,
І я іду туды, дзе халады,
Па сьнежных дахах.

Недзе там ёсьць ты -
Са шляху зьбіўся
І трапіў у ноч.

Я іду цябе ратаваць
Ад ночы і холаду,
Ад абстрактнай.

Ганна Неўгень

...
Сьвет - сьнег - след.
Стук колаў аглук.
Час спыняе бег,
Час пераводзіць дух.

Лёс - быццам тая струна...
Рвецца - дрыжыць і -
маўчыць.
Глуха, нібыта сьцяна
Між мною і лёсам стаіць.

Не ўцячы, не пасьпець
Зьнікнуць, забыцца,
пайсьці...
Зь ветрам бы мне
палацець -
Крылы ня хочуць расьці.

Ступіш нагой за парог -
Вуліцы, быццам крыжы...
Сьлёзы, нянавісьць, парок...
Сэрца, прашу, не дрыжы!

Паляць усе масты
Цемра і гул калёс.
Божа, ці ёсьць дзе ты?
Мара ляціць пад адкос.

Неба - цемра - сьнег,
Чуцен сэрца стук.
Час, спыні свой бег!
Час!..

Юры Чарнякевіч

***
Вальжыне Чарнавокай

З расьпятымі літарамі
На паперы
І зь целам,
Хлебам чэрствам,
На зубах -
Стаяла восень;
І дождж,
Драконы з крыламі,
Агнём - на небе
Ляцелі ў вырай;
І вера - вецер
Несла хмары,
Як мана
Старонак белых,
Чорных чалавекаў,
Маленькіх стужак,
Рысак, сноў, газэтаў;
Ляцелі ў даль,
Чарнелі, быццам рыбы,
Аблокі са шклянымі
галасамі,
Разьбітымі пад вечар -
І маўчалі;
І несліся
Бяз крылаў, без нябёс
І без зямлі,
І са старэчымі, схуднелымі
рукамі...
Безь зямлі.

У.Мак-Гро

ХОПІЦЬ!

На Радзіме боль
Учарашні дзён,
На Радзіме жах
У сівых вачах.
На Радзіме ноч,
Неспрыяльны дождж,
На Радзіме сьмерць...

Хопіць! Адраджайся і ляці!
Хопіць! Прачынайся і глядзі!
Хопіць! Адраджайся і ляці!
Хопіць! Прачынайся і ідзі!
У сьвет...

Бесьсьвяточны лёс
Пад сьвятло калёс.
Немагчымасьць спраў
У кайданах праў...
На Радзіме сьмерць...

Хопіць! Адраджайся і ляці!
Хопіць! Прачынайся і глядзі!
Хопіць! Адраджайся і ляці!
Хопіць! Прачынайся і ідзі!
У сьвет...

На радзіме сон
Колькі тысяч дзён,
Сьпіць вакол зямля,
Людзі і ралья.
На Радзіме ціш,
Не скрабецца мыш,
На Радзіме сьмерць...

Хопіць! Адраджайся і ляці!
Хопіць! Прачынайся і глядзі!
Хопіць! Адраджайся і ляці!
Хопіць! Прачынайся і ідзі!
У сьвет...

Літаратурны сэмінар "Варштаты"

Вользе Коваль. Пішыце ня толькі "пра неба, пра зоркі летам..." і не забывайцеся, што ў вершах павінны быць рытм і рыфмы.

Ігару Камікадзэ. Да Вашага псеўданіму радкі "Ах, Бусінка, каханая мая, Праменьчык сонца на тваіх далонях і галасок гарэзны ручая..." ніяк не стасуюцца. Меней ахаў! Але ня трэба і жахаў!

Ц.Сьцізорыку. У Вашых творах *нешта* ёсьць. Але гэтае *нешта* яшчэ не паэзія. А рыфмы ў Вас нядрэнныя!

Андрэю Апаньеву. Помніце, што Вам ужо 22 гады. Не пішыце паэм.

М.Шыбеку. Чысты ліст паперы - гэта ня "Чорны квадрат" Малевіча, але...

To George. Акрамя слоў у вершах павінны быць рытм і рыфмы, як у паэта сэрца і кроў...

Віктар Шніп

**"БелКП-ПрЕСсНЯ 2000".
РОЗНЫЯ ВЫКАНАЎЦЫ.
"BULBA RECORDS", BR 002. (P) 2000.**

Я так падазраю, нехта нешта некаму завінаваціўся. Я нават здагадаваюся што. Музіца, у адной з чатырох газет выдавецкае суполкі "БелКП-Пресс" нешта надрукавалі ласкавае, а грошай, каб аплаціць рэкламу (ці нэкралёг - я ведаю?), заказчык ня меў. Між іншым, нэкралёгі, асабліва на першай паласе, скажам, "Известий", каштуюць шмат. І што рабіць тады? Адно выдаць альбом зь вясёлай музычкаю, каб змрочны ды малаганарны жанр журналістыкі больш ня ціснуў на шэрае мазавае рэчыва.

Так яно ці ня так, але альбом нарадзіўся. Другі ў біяграфіі "Bulba Records" і другі ж - выключна з айчыннымі выканаўцамі. Дарэчы, паўны ўжо рырытэт: у свабодным продажы ён так і не зьявіўся. Раздаецца выключна як падарунак сябрам ды калегам па прафэсійным цэху, некаторым чытачам - з прыемнасьцю. Бо ў цэлым альбом удалы. Нягледзячы нават на тое, што некаторым выканаўцамі, якія трапілі ў зборнік, да статусу артыста - як мне да неба. Пры гэтым ініцыятары выдання альбому не дзе ў сваіх газетах сьцьвярджалі, быццам рэпэртуар ягоны быў складзены паводле меркаваньняў больш як паўтысячы чытачоў чатырох газет суполкі. Ахвотна веру. Нават у тое, што наўнясьць сярод 15 нумароў альбому больш чым архіўнай песні "Караван" у выкананьні "Верасоў" - справа невыпадковая. Гэта значыць адно: пэнсіянэры газеты "Ва-банк" ці "КП в Белоруссии" чытаюць ня менш актыўна, чым непалавасьпелыя прыхільнікі "Леприконсов".

Але ж "Тры чарапахі" ад N.R.M., "Чужыя дзеўкі" ад "Палаца", "Я рядом, я недалёко" ад Аляксея Шадзько і групы "Сястра", "За туманам" ад "Крыві", "Минские окна" ад Сяргея Кавалёва, нават "Я буду петь" ад Іны Афанасьвай - гэта добрыя, часам нават моцна ўвасобленыя песні, якія дадуць фору многім гітам і гіточкам верагоднага ўсходняга сябра. Не, альбом гэты зь ліку тых, якія варта мець у хатняй фанатэцы. Ён у цэлым дае паўную карціну таго, што мела беларуская эстрада на зрозе 2000 году, чым яна магла ганарыцца, што магла называць папулярным, а што - вартым увагі з пазыцыі сапраўднага мастацтва.

БелКПСлухач

**"GOLDEN HIT. LIVE SOUND". МИКАЛАЙ СКОРЫКАЎ.
"КОВЧЕГ". (P)2000. 2CD.**

Вось тут некаторыя журналісты цапшацца з уласнае ролі ў жыцці грамадства і з усяе моцы спрабуюць давесці ўсім наўкола, быццам яны - аўтарытэтыя прадстаўнікі нейкай там чацьвертае ўлады. Ага!.. Улада - гэта тая штука, якой слухаюцца ды бяцца. Ці да якой хоць бы часам прыслухоўваюцца. Я ж асабіста і ня думаў ніколі, што належу да якой там "...нацпатай улады". Як ні дзіўна, гэты альбом пераканаў мяне ў тым каторы ўжо раз.

Справа вась у чым. Ён - ня што іншае, як перавыданьне ў фармаце CD дакладна такой самай касэты, зь якой мы мелі магчымасьць уволю пацешыцца на старонках "НН" не дзе на пачатку гэтага году. Цешыла нас напісаньне выключна Mikalai Skorykaў, цешылі назвы савецкіх песень, пісанья зусім неўласна і расейскай мове лацінкаю кшталту "Luchshy gorod zemli" ці "Chortovo koleso", цешыла нават тое, што ўва ўсіх надрукаваных тэкстах ані слоўца не было пісана па-беларуску.

Адным словам, з рэдактарскага пункту гледжаньня той альбом быў - поўны анекдот. І што прадстаўнікі чацьвертае ці якой там улады? Нехта да тых заўваг прыслушаўся? Дзе там! Маём перавыданьне альбому - ізноў рэдактарскія шэдэўры тыпу "Siren-Cheryomukha". Якая такая "Сірэн", якая "Черыомуха" - музіца, адно ангелец які і зразумее гэтае лексычнае трызьненне, выправіць якое ніхто нават і не падумаў. Бо прадукт - фірмовы такі, няйначай!

Дзякаваць Богу, тыя дурноты да мастацкага боку альбому ня маюць ніякага дачынення. Бо голас Скорыкава ў пэўным сэнсе - залаты запас краіны. Найвыдатнейшы сьпявак, які ў межах заходняга папулярнага рэпэртуару пачувае сябе волна і ўтульна, як шчупак у калгаснай сажалцы з карасямі. І тая ж песня "My Way", якую мы звычайна зьявляем выключна з голасам Фрэнка Сьнатры, у выкананьні Скорыкава гучыць гожа і адначасова па-свойму. Ня ведаю, наколькі наш Міколка, як іхны Фрэнкі, павязаны зь якой мясцовай мафіяй (хоць напярэдадні нядаўніх выбараў, здаецца, пэўных розных кандыдатаў ён не задарма падтрымліваў сваім прыгожым бас-барытонам), але не магу сьцьвярджаць, што як вакаліст ён шмат саступае Сьнатру. Ну, можа, крыху бяднейшы за амэрыканца. Дый усё!

Але ў гэтай справе нават кандыдаты ў "палатку" Міколу Скорыкаву ніколі не дапамогучь - сьпявай ім, не сьпявай. А шкада! Такім артыстам варта было б дапамагчы ня толькі званьнямі.

Slukhach

"ОГЛЯНИСЬ". ПАУЛЬ ЛІСЭ. "КОВЧЕГ". (P) 2000.

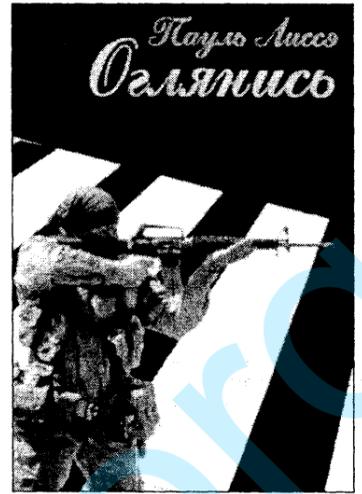
Выдавецтва "Ковчег" - хітрае выдавецтва. То Nikolai Skorykaў а перавыдаць у фармаце CD, то, наадварот, замест CD "Motivation" Паўліка Лісэ выдаць касэту "Оглянись" з тымі ж, што й на CD, творами, толькі што з расейскамоўнымі назвамі.

Між іншым, згаданы CD у свабодным продажы ня быў. Дарма: выдадзены матэрыял ня тое што незвычайны - сэнсацыйны! Прыгожая, грунтоўная, прафэсійная "зробленая" музыка была напісаная і запісаная (гэта пашьвердзілася параўнальна нядаўна) чалавекам, які ніколі ня меў музыкальна адукацыі, дагэтуль няздольны чытаць ноты, сам, як навучыўся, іграе на фартэпіяна і піша музыку сымфанічнага зместу, ніколі ня слухаўшы лекцыі па форме твораў і прыёмах аркеструкі. Тым ня менш, нельга не прызнаць, што музыка Паўліка Лісэ прымушае да сябе прыслухоўвацца і часам сапраўды робіць моцнае ўражаньне.

І ніхто мяне ня здолее пераканаць, што аўтар гэтай музыкі - чалавек неталенавіты. Ягоны талент - кшталту незвычайнай усмешкі прыроды, якая нешта там не дагледзела і адразу надзяліла аднаго чалавека тымі здольнасьцямі, якім іншыя вучацца гадамі. І хоць касэта "Оглянись" - усяго толькі копія CD, яна дае выдатнае ўяўленьне пра гэтага незвычайнага чалавека, які, паводле ўласнага прызнань-

ня, гатовы хоць заўтра засесці ў студыю запісаць новыя творы, якіх у яго зараз ёсьць на два ня горшыя за гэты альбомы. Піша, аркеструе, запісвае - усё сам, без дапамогі кампутара. Вось чаму запіс кожнай п'есы вымагае ў Паўліка Лісэ часам да 30 гадзін студыі. Лёгка падлічыць, колькі грошай яму патрэбна, каб запісаць хвілін 50-55 новае музыкі. Такіх грошай у беларускага "немца" проста няма. І Фатэрылянд яму нічым тут не дапаможа.

Гэта ўжо потым, пасля таго, як Паша зьездзе шукаць шчасця ў іншыя землі, нашыя ўнукі, слухаючы гэтую незвычайную, няхай сабе нават часам ня дужа арыгінальную музыку, будуць абвінаваць нас: маўляў, прагледзелі, боўдзілі, незямны талент, не дапамаглі, не падтрымалі. Гэта не зусім так, але ж і аптымістычнай сытуацыю не назавеш. Бо ніхто сёньня ня скажа, ці

пабачым мы калі другі альбом Паўліка Лісэ, выдадзены на радзіме. А вось дзе ў Нямеччыне якой - цалкам верагодна!

Сьляпы Слухач

**Замовіць новыя альбомы —
"Ліцьвіноў" "Ой у лузе, лузе...",
"NRM" "Тры чарапахі",
Міхася Забэйды-Суміцкага "Ластаўкі ў стрэсе",
а таксама шмат чаго іншага зь беларускай музыкі
можна, зьвярнуўшыся на адрас:
220085, Менск, а/с 5. Т.: 249-08-88.
E-mail: supranovich@dyjaryush.org.by,
http://BMA.home.by.
Шукаем распаўсюднікаў і гуртовых пакупнікоў.**

**ЕСЬЦЬ У ПРОДАЖЫ:
БЕЛАРУСКІЯ АЎДЫЁ-І ВІДЭАКАСЭТЫ, КАМПАКТЫ, ЗНАЧКІ, ПЛЯКАТЫ**

1. БАРДЫ: 1. Ален. Балахоўскія песні. Юбілейны канцэрт 2. Акулін Эдуард. Мая Крыві (1996) 3. Акулін Эдуард. Як яна і я 4. Акулін Волга. Трохуцік 5. Бартош Зьміцер. Да пабачэньня... (1996) 6. Данчык. Мы яшчэ сустрачэмся 7. Данчык. Я ад вас далёка / Мы адной табе належым 8. Данчык. Калядныя песні 9. Клімовіч Уладзімер. Дзеці вятроў (1997) 10. Мельнікаў Андрэй. Гэта Мы! (1996) 11. Мельнікаў Андрэй. Да апошняга камісара (1995-96) 12. Мельнікаў Андрэй. Камія майго вогніча 13. Мельнікаў А. Песні выганьня (1991-93) 14. Мельнікаў Андрэй. Салам Саўхам (1993) 15. Мельнікаў Андрэй. Успамін (1994-1995) 16. Мельнікаў Андрэй. Шлях. 2 часткі (1996) 17. Мінскі Сяргук. Шлях (1997) 18. Цярэшчанка Волга. Песні (1991-95) 19. Шалкевіч Віктар. Смутны беларускі блюз 20. Шалкевіч В. Баляды і рамансы 21. Шалкевіч В. Правініцыя 22. Скуратовіч Марыя. Табе, Хрысьце! 23. Прыйдзі і праспаўляй! (1996). Маладзёжныя хрысьціянскія сьпевы 24. Песні беларускіх бардаў (1992) 25. Гукюкі У. Вось дык жыцьцё... 26. Камоцкі Алякс. Зорка спагады. 27. Камоцкі Алякс. Псалмы. 28. Нябачыны Мур. Канцэрт Віктара Шалкевіча, Аляксея Камоцкага, Шымана Зыковіча (Польска), Дытэра Калька (Нямеччына).	68. Жыгімонт Ваза. Kambinat. 69. Жыгімонт Ваза. Стан Галоўчынацы 70. Жыгімонт Ваза. Stotis. 71. Жыгімонт Ваза. Der dritte Krieg. 72. Жыгімонт Ваза. Prezydent Collection. 73. Камэлот. У краіне галераў (1995) 74. Крама. Хворы на рок-н-рол (1993) 75. Крама. Гэй, там, налівай (1994) 76. Крама. Лепшыя песні (1993-1995) 77. Крама. Што дапаможа нам? 78. Крама. Камэндант 79. Лепшыя музыкальна-драматычныя творы радыёстанцыі "Беларуская Маладзёжная": Т.І. Чалавек, якому хацелася ўсяго (памяці Ф. Маркуры) Т.ІІ. Лёўсца ў нябёсы (фантазія паводле матываў Лед Зэплін, Робэрта Плана і Рычарда Баха) Т.ІІІ Танец поўні (прагулка са Стынгам)
30. Ален. Нармалёк (1995) 31. Ален. Нармалёк-2, альбом Мафія 32. Белы сон (Беласток, 1997) 33. Грунвальд. Старыя назвы. 34. Made in Belarus. Беларускія застольныя песні ў танцавальнай апрацоўцы (1997) 35. Тэатар-студыя "Зьніч". Востраў душы (1995-1996) 36. Newcosmopolis. Любоў 37. Newcosmopolis. Gloria Patria Rutenia Alba 38. Newcosmopolis. Хрыстос нарадзіўся! 39. Newcosmopolis. Хрыстос Уваскрос! 40. Яблычка (Беласток) ФОЛЬК-РОК: 41. Палац (1995) 42. Палац. Дарожка (1997) 43. KRYWI - праект студыі "Палац" 44. Hei, loil! (1997) 45. "За туманам" (1998) 46. "Троїца. Троїца ФОЛЬК: 47. Ліцьвіны. Голуб на чарэшні 48. Ліцьвіны. Пятае сакавіка (1996) 49. Ліцьвіны. Неба і зямля 50. Ліцьвіны. Ой, у лузе, лузе 51. Харошкі. Полацкі сытак, традыцыйная музыка 52. Kiralinka-folk-group. Купалінка 53. Неруш (1997) 54. Сьвята ІНШАЕ: 55. Беларуская гітарная музыка (1996) 56. Беларуская сымфанічная музыка (1996) 57. Беларускі джаз: Т.І. Рэнсанс. Т.ІІ. Ігар Сафонаў. Яблычная гарбата. Пчаліны танец 58. Беларускія народныя казкі 59. Музычныя казкі (1996) 60. "Беларускія народныя казкі і калыханкі. "Ехаў казачнік Бай" 61. Беларуская музычная літаратура (т.1-4) 62. Паллаўскі Яўген. Творы (1996) 63. Паллода Ігар. "Максім" (1997) 64. "Маршы і песні. Хор "Унія" РОК - МУЗЫКА: 65. Бонда. Найлепшыя песні 66. Будзьце аптымістамі, рабіце дзетак (Новае неба. Ляпис Трубецкой). НРМ. Палац, 1996 67. Залаты фонд беларускага рок-н-ролу (т. I-V): Т.І. Бонда. Уліс. Рэй. Мясцовы час. Блізняты (1986-1990) Т.ІІ. Бонда. Уліс. Мроя. Крама. Новае неба. Мясцовы час. Тутэйшыя хлопцы (1990-1993) Т. III. Золотая сярэдзіна. Отражэньне. Аляксей Шэдзько & Доктор Морю. Граніт. Метро. Сузор'е. Зартімо (1986-1991) Т.ІV. Палац. Уліс. Крама. Новае Неба. Мроя (1992-1994) Т.V. Зіндан. Why Not. Отражэньне. Інспектор. Торнадо. Флэт (1992).	80. Мроя. Дваццаць восьмая зорка 81. Мроя. Найлепшыя песні праграмаў 1988-90 гг. 82. NRM. LaLaLa (1995) 83. NRM. Олівер'дзізна (1996) 84. NRM. Made in NRM (1995-96) 85. "NRM. Пашпарт грамадзяніна NRM 86. "NRM. Акустычны канцэрт канца 20 ст. (2 часткі) 87. Народны альбом: супольны музычны праект (1997) 88. Новае неба. Выбранае (1990-1996) 89. Новае неба. Дзеці чорнага гораду (1991) 90. Новае неба. Сон у траўма (1994) 91. Новае неба. Go home (1995) 92. Новае неба. Мая Краіна (1996) 93. Мясцовы час. Слота / Мой дом 94. Мясцовы час. Наша Украіна (1991) 95. Мясцовы Час. Халі-Галі (1999) 96. Пошук. Наш абавязак заставацца жыць / Першы крок (1987) 97. Рок супраць рэвалюцыяў (Новае неба, Зіндан, Уліс, Мроя, Крама) (1994) 98. Рок на вакацыях-96 (НРМ. Уліс. Флэт. Тарнада. Крама. Рублёвая зона. Новае неба. А.Шадазько і А.Юшынь) 99. Уліс. Краіна доўгай белае хмары (1990) 100. Уліс. Чужыніца (1991) 101. Уліс. Танцы на даху (1993) 102. Уліс. Life-96 103. Уліс. Ратуіце вашыя душы (1997) 104. Уліс. Блуканьне 105. Песьнярок. Песні "Песьняроў" у выкананьні "Крамы", "НРМ", "Троїцы", "Тарнада", "Пані Хіды", "Ляпис Трубецкой", "Нейродюбеля", В. Грышко 106. Deviation. Таталітарызм ня пройдзе 107. Deviation. Luka... über alles / Кальян. У краіне цудаў 108. Кальян. Б.Н. 109. Кардон. Радыцыя 110. "Зьніч. Язычнік я 111. "Зьніч. Дух зямлі 112. Нейро Дюбель - Умныя вещи ч.1, 2; ЖСУНБ, Охотник и сайгак 113. Небасьпелая зона (Exhumator, Sarcastic Green, Barfly's Dreams, Gods' Tower ды інш.) 114. Вруцелето. Варошыло. (Гомель -- Віцебск).
ТАКСАМА У ПРОДАЖЫ МАЮЦЦА: КАЛЯНДАРЫКІ (НРМ, НОВАЕ НЕБА, УЛІС, МЯСЦОВЫ ЧАС, ЖЫГІМОНТ ВАЗА, ЗНІСН, EXIST, СКЛЕП, МЛЫН, КАЛЬЯН; МАЛАДЫ ФРОНТ) ЗНАЧКІ (НРМ, КРАМА, КРЫВІ, DEVIATION, ЗНІСН, НОВАЕ НЕБА, З НАЦ, СЫМБОЛІКАЙ) ТЭКСТЫ З АКОРДАМІ ГУРТОЎ "КАМЭЛОТ" І "УЛІС" ПЛЯКАТЫ (НОВАЕ НЕБА, КРАМА, КРЫВІ, МЯСЦОВЫ ЧАС, ЗЬНІЧ, НЕЙРОДЮБЕЛЬ, НРМ) КАМПАКТЫ НАРОДНЫ АЛЬБОМ, СЬВЯТЫ ВЕЧАР, ЛІЦЬВІНЫ, ЗЬНІЧ, ПЕСЬНЯРЫ, НОВАЕ НЕБА, КРЫВІ, ПАЛАЦ, КРАМА, БОНДА, УЛІС, ПЕСЬНЯРОК, НРМ, КАМЭЛОТ, МАРШЫ І ПЕСЬНІ (ХОР "УНІЯ") ВІДЭАКАСЭТЫ: БЕЛАРУСКІ РОК-Н-РОЛ: 1) РОК ПА ВАКАЦЫЯХ / РОК-КАРАНАЦЫЯ'96. 2) РОК-КАРАНАЦЫЯ'97. 3) ВОЛЬНЫЯ ТАНЦЫ (ВІДЭАВЭРСІЯ). МУЛЬЦЫКІ: 1. ПРЫГАЖУНЯ У СОННЫМ ЛЕСЕ. 2. АЛІСА У КРАІНЕ ЦУДАЎ. 3. БОЛТА. CD І КАСЭТА "ВОЛЬНЫЯ ТАНЦЫ: СЛУХАЙ СВАЁ! CD І КАСЭТА "ВОЛЬНЫЯ ТАНЦЫ: НОВАЯ АЛТЭРНАТЫВА".	
ІНФАРМАЦЫЮ ПРА НОВЫЯ ПАСТУПЛЕНЬНІ І ЎМОВЫ НАБЫЦЦЯ ПАТРЭБНАЙ ПРАДУКЦЫІ МОЖНА АТРЫМАЦЬ: 220085 МЕНСК А/С 5. Т. 8(017) 2490888 СУПРАНОВІЧ ВІТАЛЬ.	
ЕСЬЦЬ У ПРОДАЖЫ МАЙКІ NRM.	

Караткевічу спадабалася б

Уладзімер Арлоў ды Зьміцер Бартошк прымеркавалі сваю сустрэчу зь менскаю моладзьдзю да 70-х угодкаў аўтара "Каласоў пад сярпом тваім"

Паўтары сотні маладых людзей "з работніцкіх ускраін" сабраліся мінулым аўторкам у сьценах менскае бібліятэкі імя Ф.Багушэвіча, што ляжэ нядаўна звалася "Юнацтва". Нагода — сустрэча з Уладзімерам Арловым ды Зьмітром Бартошкам.

Прадастаўніца бібліятэкі сказала так: "Упершыню наша бібліятэка з імем Францішка Багушэвіча прымае гэтых шановных гасьцей, што для нас удвая вялікая адказнасць". Госьці, як людзі сьціплыя, падзякавалі за цёплыя словы і прапанавалі прымеркаваць сустрэчу да 70-х угодкаў з дня нараджэння Уладзімера Караткевіча. "Мне ўсё ж здаецца, што Уладзімеру Караткевічу спадабаліся б балюды Зьмітра", — сказаў У.Арлоў па высьпе Бартошка, які прапярэў пад воплескі і гульліваю рэакцыю залі паўдзясятка сваіх гістарычных балюдаў, што і распачалі імпрэзу.

Ужо праз паўгадзіны пасля пачатку ў невяліччай залі бібліятэкі

было гарача, але вокнаў не адчынялі, баючыся прастудзіцца. На гэты ў.Арлоў супакоіў прысутных: "Затое зь якою асалодаю мы будзем дыхаць загазаным паветрам вуліцы Прыгтыцкага!" Аддыхацца ніхто ня выйшаў; яшчэ трыццаць хвілін гулялі балюды і песьні Бартошка, а пасля паказвалі фільм паводле апавесці ў.Арлова "Рандэву на манэўрах" — моладзі спадабалася, хоць, папраўдзе кажучы, ня ўсе зразумелі канву.

Як заўжды, не абышлося без імпідэнта. Вельмі ж хацела моладзь паслухаць "Сэкс-рэвалюцыйную" Бартошка, ды ледзь усяго не салсавалі старэйшы і пільнейшы што да маралі ў.Арлоў: "Тут юныя асобы!" Бартошкі таксама хацелася паказаць гэтую песьню, і ён запырачыў: "Юныя асобы ўсё ведаюць!" Урэшце слухачы спагналі-такі ахвоту.

Цікавіліся і перспэктывамі беларускае мовы і літаратуры. Моладзі было дзіўна чуць пра некалькіх кандыдатаў на Нобэлеўскую прэмію ад Беларусі — Васіля Быкава, Сьвятлану Алексіевіч, Алеся Разанава ды пра адсутнасць гэтых постацяў у суседніх літаратурах... На думку

ў.Арлова, выхаваньне дзетак варта пачынаць з імя. Ён распавёў павучальную гісторыю пра свайго знаёмца, які назваў сына Сашам у гонар Аляксандра Суворова, а той вырас бандытам.

Актуальна прагучэлі на вечарыне нарысы Арлова з "Слоўніка Свабоды": пра "чарніла", "анэкдот", "працадні" ды іншае з эпох "разьвітых ізмаў".

Недаравальна было б забыцца яшчэ на адну прыкмету тае вечарыны — 14 лістапада ў.Арлоў і прысутныя віншавалі З.Бартошка з днём народзін. Вось што сказаў у сваёй сьвяточнай прамове стары "нашанівец" У.Арлоў пра старога "нашаніўца" Бартошка: "Дзякуючы Зьмітру адраджаецца ў Беларусі жанр жорсткага гарадзкага рамансу. Можна скласьціся ўражаньне, што Бартошкі прае брутальныя рэчы, але гэта надзвычай далікатны чалавек, пра што сьведчыць і назоў ягонае кнігі прозы "Чорны пісталет", якая, будзем верыць, выйдзе налета".

Важна, што сьць людзі, якія вызвалюць маладых беларусаў ад духоўнага ярма чужых краін і культур.

Віктар Мухін

ВОДГУК

...ДЫ АБЗАЦ ПРА ЭРЗАЦ

Я вельмі люблю ды паважаю «НН» за несавецкі падыход да крытыкі з боку чытачоў, не ўласцівы іншым беларускім газетам, таму, хоць і крыўдна было чытаць допіс пра мяне Раісы Жук-Грышкевіч з Таронта, думаю, што даведацца пра такі водгук было карысна і мне, і ўсім чытачам.

Спадарыня Раіса палічыла, што я «даваў доўгія, пераконваючыя высьсьненні». Яна мае права на такую ацэнку, хоць я на ейным месцы напісаў бы «высьсьненні, што не пераканалі мяне». Сьмешна выглядае, калі на лобы доўгі аргумэнт заўсёды ёсьць кароткі контраргумэнт — і заўсёды аднолькавы, які распачынаецца словамі «ўсё роўна».

Нека абрыдла чуць гучныя, але пустыя заклікі кшталту: «Калі мы ня будзем шанаваць сябе, усяго свайго, сваю мову, дык хто тады нас ды нашую беларускую мову будзе шанаваць?! Ніхто на сьвеце!» Можна, лепш скіраваць гэты патас супраць заходняга часопісу *The Economist*, які надоечы назваў беларускую мову «дрэнна вызначанай мовай, на якой размаўляюць галоўным чынам на вёсцы?»

Яшчэ вельмі ўразіла пільная ўвага спадарыні Жук-Грышкевіч да майго пятага пункту, то бок пятае часткі маіх тлумачэньняў, якія яна лічыць «апраўданьнямі». Праўда, не

спадабалася вольнае абыходжаньне са зьместам майго адказу, зь якога нібыта вынікае, што я маю з Лукашэнкам адну й тую ж родную мову. Прабачце, у мяне яна сапраўды расейская, а пра ягоную такую сказаць нельга. Але хочацца даведацца: ці лічыць спадарыня Раіса магчымым, каб дарослы чалавек зьмяніў родную мову? Як жа гэта ажыццявіць, ды што рабіць з тымі беларусамі (а яшчэ й зь небеларусамі), чья родная мова расейская, але якія свабодна валодаюць беларускаю? Усім ім дамо другі гатунак ці, яшчэ лепш, эрзац-беларусамі будзем зваць?

Дарэчы, пра эрзац. «У часе вайны ў Нямеччыне не было сапраўднай кавы, а быў «эрзац» — непаўна-вартасная замена кавы», — паведаміла чытачам «НН» Раіса Жук-Грышкевіч. Напэўна, толькі таму, што я да трохгадовага ўзросту жыў у Нямеччыне (ГДР) і там вучыўся сваёй роднай расейскай мовы, я ведаю, што эрзац — гэта ўвогуле непаўна-вартасная замена, а ня толькі кавы. «Слоўнік іншамовных слоў» А.М.Булькі (Мн., БелЭн, 1999) лічыць: «эрзац — непаўнацэнны заменнік чаго-н., суратат». Вельмі шкада, калі ў беларускай мове нямецка-канадзкіх эмігрантаў значэньне гэтага слова звязілася толькі да суратату кавы.

Юры Сьвіркі

Славамір Адамовіч

Пасьля Амэрыкі

"Здравстуй, Краіна! Здравстуй! Прывет, мой горад-герой! Мне без тваіх кантрастаў нялёгка было парой..." — пісаў я ў кастрычніку, празь некалькі дзён па вяртаньні зь Нью-Ёрку. Настрой быў такі зласнаваты, ёрніцкі, таму й гэтак "здравстуй". Але далей напісанага не пайшло, тармагнула душа. І тады сам я выйшаў на вуліцу, пад сіняе неба, у лашую васьню.

Слухайце, хадзіў-хадзіў і дахадзіўся — заруліў у будынак, дзе сядзець рэдакцыя "ЛіМ", "Польмя" ды "Беларусі". Хацеў да празаіка Федаронкі, але па дарозе на лімаўцаў наткнуўся: наўперадзе Пісьмянок, Шніп зь Пятровічам у пары, а за імі Вераб'ёў сьціпла. Стаім, ня ведаем, што казаць адно аднаму. І тут Пісьмянок цап-лап мае adidas-аўскія штанцы спартовыя, і пытаньне:

— Што, і т а м так ходзяць?

— Ходзяць, там яшчэ й ня так ходзяць, — адказаў.

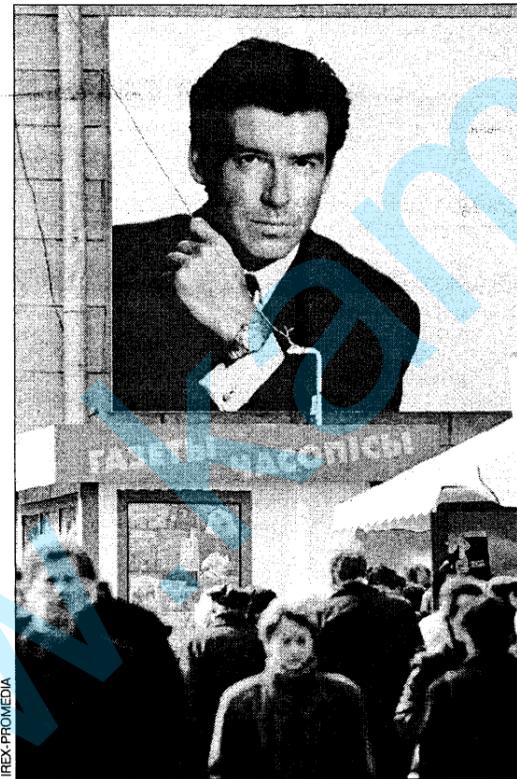
І далей стаю сабе, далёкі, нетутэйшы, нават ня з гэтай плянэты. Шніп зь Пятровічам выціснулі зь сябе пару—тройку дзяжурных фраз. Дзэве дзявулькі абмінулі нас, чырыкаючы па-расейску. Былы электрык Галубовіч падышоў — выратаваў сытуацыю са штанамі, купленымі мною ў паляка, у нью-ёрскім раёне Грынпойнт, за 25 дэляраў (трыццаць пятак) на джынсы я пашкадаваў — эканоміў).

З Галубовічам мы выпілі кавы ў "Кубрыку", пагаварылі пра Амэрыку і хутка разьшліся. Даганяючыся півам у краме "Акція", я, між іншым, спрабаваў думаць пра беларускага чалавека. Думкі выскоквалі вялыя, радзей злыя. І нейкі саркастычны суб'ект ува мне шыпеў: "Няма тут пра што думаць, пі!"

***

15 кастрычніка былі зь Янушкевічам у мяне на хутарох. Янушак, як я яго любіўна заву, таксама ў інтэрнаце жыўе, мы зь ім таварышам, талковы хлапец.

Дык вось едзем мы 15-га, лагойскія горы мінулі, у Пleshчыцах праваронілі паварот на Даўгінава і зразумелі гэта толькі ў Бягомлі. Але нічога, едзем, выбары ў "палатку" назіраем. Дзень цудоўны — сонечны, цёплы. Мясовыя "мафіёзікі" з чырвонымі скрыначкамі снуюдаюць, патрэбныя працэнты набіраюць. А пляваць, думаеш, сукі, вантробы саба-

чыя! Хоць дзэвесьце працэнтаў сабе намалюйце, а настрою нам не спаскудзіце!

На Бягомшчыне з часоў Апошняя Вайны нічога ж і не зьмянілася. Глядзі, Янушак, кажу таварышу, глядзі, якія цёмназяленьня тут і куچارавыя сосны, і пад'яленец, і залаты бярэзьнік Эх, прыгажосць якая! Простар! Воля! І сьледам за жыдарасейскім Эдзіоком Лімонавым (але з нашым, з нашым акцэнтам!) хочам мы заявіць: купіце нам бэльля строі! дайце ў рукі агонь! абрэжце бэльля каўнерькі! адпраўце нас на гільятыну! мы хочам памерці маладымі!

***

Не пасьпеў я вярнуцца з ю-эс-эй — прыходзіць таварышы зь Беларускага Нацыянальнага Кангрэсу.

— Мы я г о павесім, — кажучы. — Дайце дабро.

— Не, — адказваю, — гэта неэстэтычна — сін вывернуты язык, мокрыя англійскія штаны. Трэба пава-

жаць традыцыю эфэктную, прыгожую і к р э ў н ю — кінжал альбо куля. Раскрась вуйце наш арсенал. Расстраляйце я г о на хакейным полі.

***

Інфармацыя ад 14 лістапада 2000 году: Расея на падтрымку рэжыму ў нашай Краіне дае 30 мільёнаў дэляраў. Слухайце вы там, на Захадзе, дайце мне мільён, і ў аэрапорт "Менск-2" пачнуць прылятаць самалёты.

***

Дык вось едзем мы зь Янушкам на мае хутары. Гляджу, паміж Алешкамі й Камаровам трактар сіні на полі, а каля яго ў зямлі знаёмая постаць калупаюцца —

швагра дваццаціпяцігадовы і бацька мой старэнькі, адарануў бульбу зьбіраюць. І такі ў швагры сум біблейскі на маладых твары, што хоць ты яго паленам па галаве, хоць сам на лязо нажа.

Ненавіджу, калі чалавек сабе рады не дае!

***

Ноч. Разьбіраюся з кніжкамі, ганяю тараканаў, якіх разводзіць судэдка.

***

У "даляры" — дом такі за Камароўскім рынкам у Менску — быў. На кватэры ў новага знаёмага. На кухні сядзім, выбраныя месцы зь ягонае кніжкі пра Амэрыку чытаем. І смурод па хаце хваліямі, як на Хілсайдзе ў Нью-Ёрку.

***

Варта было нам выехаць на нейкі час за межы Беларусі, як хто-ніхто

пачаў шукаць для яе новых герояў. У ліпеньскім нумары часопісу "Э", у якім памылак, што на сабаку блох, чытаем набор тэкстаў Лены Стралкоўскай пад вельмі "грамадзянскімі" назвамі "Зьжыраючая пустата або, хто становіцца героямі", "Пустату" Ленка знайшла ў "Нашай Ніве", у "Русской книге" С.Дубаўца, у маіх "Плавільшчыках". Самае прыкольнае і адначасова паскуднае ў тым, што дзэвачку Лену пужае лягатып "НН" ад 15 сакавіка 1999 году. А вось інфармацыя пра дзейнасьць расейскай фашыяў у Беларусі, зьмешчаная ў тым жа нумары (!), — не пужае. Што ж, як той казаў, дай табе бог здароўя і доўгіх гадоў, бедная дзэвачка, заклапочаная нашай "пустатой".

Крыху раней за часопіс "Э", у нумары "БДГ" ад 17 чэрвеня 2000 году, нехта Доўнар Вадзік апыры-людніў крўку менскіх плёткаў "утэчкі інфармацыі". Назьбіраўся, абурьўся "поступком этого литератора", і... застаўся, як і быў, — без нічога.

Бедная Ленка, бедны Вадзік, бедныя шукальнікі панскага перніка! Ніхто ім не сказаў, што Герою пляваць на мітынговія плёткі, кухонныя ціхашэпты і публічныя даносы. Што Герой падсправаздачны толькі сабе. Што не яго абіраюць, а ён выбірае сабе і народ, і краіну, і сытуацыю...

***

Калі я быў малы, я быў гэткі ж паскудны, як і цяпер. Аднойчы я сьцягнуў зь этажэркі бацькаў дзёньнік і знішчыў яго, ня памятаю ўжо, як і калі. Потым я вырас, нешта трэба было з сабою рабіць, бо стала сорамна. І тады я пачаў пісаць свае дзёньнікі. Трыццаць кніжак дзёньнікаў за 15 гадоў. Я раздаю іх маім жанчынам, дзяржаўным архівам, прыватным калекцыянерам. Нешта ды застанецца. Я хачу застацца. А хто ня хоча?

***

Паэтцы Каржанеўскай нехта Глушкаў уручыў нешта-нейкае пад назвай "Выдатнік друку". Перакладваю на расейскую, атрымліваецца

"Отличник печати". Не, не дапамагае — не разумею. Іншы раз я бываю дзіця дзіцём і сапраўды перастаю разумець і х н ы я дарослыя гульні.

***

У прасторнай кватэры раскідзістага сталічнага мікрараёну. За сталом прыселі: Эмісар, Доктар, Эколяг, Сьвятар ды я, чорненькі. Першы, ён жа Эмісар, кажа, што Краіна-фундатар і ейны падаткаплатнікі гатовыя ўступіць у нашу кампанію па выбарах прэзыдэнта ў 2001 годзе. Нам трэба толькі кандыдатуру назваць. Эмісар хоча, каб нехта з нас быў, каб свой. Доктар, потым я, мы набіваем сабе цану. Эколяг і Сьвятар аддаюць — адзін замалады, другі застары. Спрабуем падшукаць яшчэ каго ў кандыдаты. Заікаемся пра Язюна, але ня туды тое, непраходны, ні шыша не атрымае ад Фундатара. Ну і што, што адпавядае нашым дзесніці прынцыпам? Затое не адпавядае парамэтрам Касы.

Выпіваем апошнюю, "да дна, каб была Беларусь вільна". Доктар абяцае зьвязацца з Краўчанкам у Японію. Малады яшчэ, энэргічны, вопытны кар'ерыст. Хай сабе і ён, для прыліку. Галоўнае — нашы людзі на ключавых пасадах у Арміі, Міліцыі, Камітэце Бясьпекі, на Мыгні, у Тэлерадыёкампаніі. Зрэшты, Краўчанка далёка, ня будзе ён пасольскую сініцу з рук выпускаць. Я бяруся адшукаць Лявонава. Толькі што з турмы, цяпіцкі, пакутнік, гадамі падыходзіць. Па-беларуску не гаворыць, затое пад рукамі. Гэты мог бы, дзеся папомшчаньня мог бы. А не, то нехта з нас. "Ты, чорненькі, з Доктарам будзедзе запалку цягнуць. Касу трэба браць тады, калі ў ёй ляжаць грошы", — кажа Эмісар. З тым і разыходзімся.

***

Мы з Арынай успамінаем сваіх Дзядоў у Лошчыцкім парку. Па абедзе распагодзілася, неба сіняе, хоць і вецер. Налётны дождж нас абмінае. Бутэлька "крыжачку" пусьцее. Пахне балтыйскай сьвежай кількай, лістом і паззіяй. Зь лёгкім шкадаваньнем я кажу банальныя словы пра свае жыццёвыя пэрыяды "пасля турмы", "пасля нараджэньня дачкі", "пасля Амэрыкі". А потым будзе "тэрыяд пасля Лукашэнка". І будзем мы жыць доўга і ў шчасьці. Давай за гэта пацалуемся. Няхай канчаецца васьню...

15 лістапада 2000 году

Сабачыя гісторыі

Віктар Шніп

У аднаго сабаку пераапануўся Гогаль. Пайшоў да доктара. А там Граждан зь мёртвымі душаў у карты гуляе.
 Адзін сабака пераапануўся. Прышоў да Граждана і сказаў: "Зьбірайся! Нас чакаюць у "Блакiтнай вустрыцы!"
 У аднаго сабаку пераапануўся Дастаеўскі. Ідзе па вуліцы і піва з пляшкі п'е. А насустрач яму Граждан з сякерай гоне старую і крычыць: "Я навучу цябе маліцца нанач!"
 Адзін сабака пераапануўся ў Максіма Багдановіча. Прышоў на вечарыну ў Дом літаратара. А там Граждан з трыбуны расказвае, як ён дапамагаў пісаць вершы Багдановічу.
 Адзін сабака пераапануўся ў Аляксея Дударова. Ідзе па вуліцы, а яму насустрач Граждан, пераапануты ў радавога з граматай ад ЦК камсамола. Ледзьве размінуліся.
 Паэт пераапануўся ў аднаго сабаку. Прышоў у дом, дзе нарадзіўся. А там ужо Гражданы жывуць, пераапанутыя ў пісьменьнікаў.
 Адзін сабака пераапануўся ў Віктара Шніпа. Прышоў у выдавецтва, а там яму і кажуць: "Мы толькі сваіх Гражданоў друкуем!"
 Адзін сабака пераапануўся ва ўладзімера Караткевіча. Граждан убачыў на вуліцы Караткевіча і выклікаў міліцыю.
 Уладзімер Караткевіч пераапануўся ў аднаго сабаку і прышоў на сход у Саюз пісьменьнікаў. А там Гражданы сядзяць і думваюць пра Леніна.
 Адзін сабака пераапануўся ў Някляева. Граждан убачыў Някляева і запытаўся: "А Захад нам дапаможа?"
 Адзін сабака пераапануўся ў паэта і прышоў да Петруся Броўкі. А Броўка і кажа: "Што тут гэта за нейкі Граждан блытаецца пад нагамі?"
 Адзін сабака пераапануўся ў Міхася Львонкова і пайшоў у госьці да Міколка-паравоза. А там ужо сядзіць Граждан, пераапануты ў

жандара, і расказвае пра бальшавікоў.
 Адзін сабака пераапануўся ў сакратара Саюзу пісьменьнікаў. І ўміг зьбегліся Гражданы: "Давайце правядзем нечарговы зьезд!"
 Адзін сабака пераапануўся ў Васіля Быкава. Убачыў Граждан Быкава і сказаў: "З-за такіх, як вы, у мяне ў гэтым годзе бульба ня вырасла..."
 Адзін сабака пераапануўся ў Івана Мележа і пайшоў да людзей на балодзе. А там ні балода, ні людзей, адны Гражданы каля тэлевізараў сядзяць і радуюцца, як дзеці.
 Адзін сабака пераапануўся ў міністра. Убачыў гэта Граждан і, падбежы да міністра, сказаў: "Можна і вам партфэлік паднясу..."
 Адзін сабака пераапануўся ў "тутэйшага". А Граждан у "бумбамлітаўца". Толькі Шніпу не было ў што пераапануцца — усё забраў з сабой у замежжа Някляеў.
 Адзін сабака пераапануўся ў невядома каго. Граждан ішоў сьледам і маліўся.
 Адзін сабака пераапануўся ў Максіма Танка. Даведаўся пра гэта Граждан і закрычаў: "Перадайце Шніпу, калі ён і далей будзе нас пераапануцца, мы яго самога пераапанем у белыя талачкі!"

Нашы тутэйшыя

Адам Глёбус

1975 ГОД. КУЛІКОЎСКИ І РУНЕЦ
 Мастак-навуцнец Толік Кулікоўскі можа з завязанымі вачыма намаляваць профіль Леанарда да Вінчы. І падпісаць можа: LEONARDO DA VINCI. А вось студэнт Рунец малое простых козачак і ў кутку ставіць подпіс "Леанарда да Вінчы". З Кулікоўскага сьмяюцца, а Рунец шкадуецца. Як ні прырка, а Кулікоўскі мне больш сымпатычны за Рунца.
1975 ГОД. СУТУЛІН І ЯЎМЕНАЎ
 Займаецца ў мастацкай вучэльні афармляльнік Юра Сутулін, які калекцыянуе малюнкi аднакурснікаў. Вывучае ён іх, дасьледуе, а калі можа, як ён лічыць, зрабіць лепш, — зьніштажае: рве і паліць. Ён і ў мяне просіць малюнак "Таёмнай вяршы". Я шкаду, не даю. "І правільна робіш, — кажа цэзка і сьбра Сутуліна Юра Яўменаў, — Сутулін абавязкова спаліць тваю "Таёмную вяршу".
1980 ГОД. ОБУХАЎ І МАСТАЦТВАЗНАЎЦА
 На выставе ў знаёмага мастацтвазнаўцы я пытаюся, стоячы каля габлэна Генрыха Обухава "Муза": "Хто такі Обухаў?" — "Мастак. Пісаў казкі. Сьпіўся. Памёр". Вось і ўсё, што я ведаю пра аўтара цудоўнага габлэна.
1985 ГОД. БЕМБЕЛЬ І ВЕРШЫ
 Праваслаўны паэт Алех Бембель пры сустрэчы яшчэ здалёк пачынае крычаць: "Зь якім верхам паўстанеш перад Богам?" Валасы доўгія, барада кудлатая, вочы гараць... Страшна за Алеху робіцца. Чытаю нейкія там радкі, каб толькі яго супакоіць. Ці патрэбны ўсявышніму нашы вершы, пытаюся...
1985 ГОД. КІШЧАНКА І СЭКС-РЭВАЛЮЦЫЯ
 Калі пры канцы 80-х пачынаюцца ўсялякія рэвалюцыі, у тым ліку й сэксуальная, у маскоўскім часопісе "Дэкаратыўнае мастацтва" зьяўляецца вялікае інтэрвію Аляксандра Кішчанкі, дзе апісваецца эпізод зь дзяцінства мастака падчас фашыстоўскай акупацыі

Украіны. Немец прымушае вясковых хлопчыкаў рабіць яму мінэт. Астатні тэкст проста блякне ў параўнаньні зь выразнасьцю такога прызнаньня. І калі нехта сумняецца, што ў СССР на заходзе ягонага існаваньня адбылася сэкс-рэвалюцыя, ён памыліцца.
1987 ГОД. МАРТЫНЕНКА І НАДПІС НА СЫПІНЕ
 Музыканы крытык Вітаўт Мартыненка піша на сьпіне сваёй чорнай белымі літарамі "BELARUS". І небеспадстаўна ганарыцца сваёй сьмеласьцю. Цяпер гэтае слова напісана на сьпінах белспартоўцаў, а Мартыненкаўскай самавітасьці ў іх няма.
1998 ГОД. БЕЧЫК І ТАЙМНІЦЫ ДЗЭЊНІКАЎ
 Чытаю дзэньнік літкрытыка Варлена Бечыка, выдрукаваны пасля ягонае заўчаснае сьмерці. Робіцца сумна. Большасьць старонак нагадвае чарнавыя запісы да афіцыйных артыкулаў. Адзінае становіцца, што атрымліваю ад чытаньня — дзэньнік мусіць быць таёмны, у ім варта занатоўваць адно тое, чаго нельга надрукаваць з-за цензуры, з-за маралі, з-за ўласнай баязлівасьці, калі хочаш.
 Бечык усё жыццё пісаў пра беларускую літаратуру, але меў вельмі цэльную натуру, зусім не характэрную для беларуса. Бо ў беларуса, паводле дакладнага вызначэньня Максіма Гарэцкага, — дзьве душы. У Варлена Бечыка — адна беларуска-савецкая душа.
2000 ГОД. СЫС І СЛАВА
 Паэт Анатоль Сьс перажыў сваю непараўнальную славу найлепшага (самага энэргэмістага, паводле Акудовічавага вызначэньня) беларускага паэта сучаснасьці. Ягоныя заўсёды хмельныя паводзіны не даюць вярнуцца нават кавалачку былой пашаны. Ён ўпэўнены ў Сысавым пасьмяротным прызнаньні. Але варта аддаваць належнае Анатолеву таленту пры жыцьці, як ні цяжка гэта рабіць.

Самасьць — адпаведнік «тщеславия». Тады можна казаць пра «здоровую самасьць», калі звычайкі цела ўздываюцца да разуменьня Космасу.
 Ганна

Хлопец 25/165/55 памятае зь дзяцінства дзеля с/а — з Гомеля ці павету. Ласкавая і пяшчотная, прагна каханьня і ласкі, балбатушка, што загрузіць мае вушкі! Верная!!!! Тэл. паскорыць сустрэчу.
 А/с 9, Гомель-8, Алякс

Бог адзін і адзін паскарнік між Богам і людзьмі — чалавек Хрыстос Ісус, што аддаў Сябе дзеля адкупленьня ўсіх... 1 Цімахвее 2:5-6
БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА
 Набажэнства штогодзі ў Менску а 17-й гадзіне: вул. Любiмова 21-56, тэл.: 279-71-31, 270-89-87. Штогодзі ў Асіповіча а 10-й гадзіне: вул. Ленiна 40, тэл.: 20-840

НАША НІВА
 незалежная газета
 заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

кіраўнік праекту	Сяргей Дубаец
в.а. галоўнага рэдактара	Андрэй Дынько
заснавальнік	Павал Жук
карэктарка	Віалета Кавалёва
сакратарка рэдакцыі	Аляксандра Макавіч
стыльрэдактар	Мікола Рамановіч
адказны сакратар	Аляксей Чарняеў
выдавец	рэдакцыя газеты "Наша Ніва"

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:
 220050, Менск, а/с 537
 Tel/fax: (017) 213-32-32
 E-mail: niva@user.unibel.by
 http://members.nbci.com/nasa_niva/

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 6 палос фарматам А2. Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасьці за змест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі перыядычнага выданьня № 581 ад 4 ліпеня 1996 г., выдадзенае Дзяржаўным камітэтам па друку Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: г.Менск, пр. Газэты «Известия», д. 8, кв. 173. Наклад 3572.
 Нумар падпісаны ў друку 19.11.2000.
 Замова № 6096.
 Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а

прыватныя абвесткі

Вітаньні
 Вішнем Міколу Астрэйку з 20-годзьдзем! Зьным посьпехаў ва ўсіх тваіх справах і здзяйсненьня мараў. Шапава-лавы
 Siamja Vozdiciau vishuje Mikolu Astrejku z Dniom narodzinai! Ty — matajcyba. Pakul žyvuć takija ljudi — žyvie Bielarusi!
 Вітаю! Вітаю! Вітаю Вераніку Вячаславаўну! Ірэн Адлер
 Каханы мой Руся! Вішнюю цябе з трынаццатым! Усё будзе добра!.. Кахаю. Вальгына
 Усім любую паненку Ірыну Кашталян вішнем з Днём народзінаў. Жадаем шчасьця, посьпехаў і заўсёды быць самой сабой. Сябры
 19 лістапада нараджаюцца прыгожыя, разумныя людзі. Асабліва дзяўчаты... Тым больш Ірыны. А хто мне не павярну, хай далучаецца да ГА "Historica" і сам пераканаецца. Андрэй Дзенісевіч
 Вішнюю наваполацкіх грамадзянаў NRM з маічым адбыцца канцэрт! Нашаму сьмярдзючаму гораду — гамон! W.W.W.
гатавальня
 Гатавальню новую (прылады мэталічныя) надорага прадаю. Курьла Ю., Менск-89, 220089, да запатрабаваньня
гурток падрыхтоўкі да школы
 Запрашаем дзяцей 4—5 гадоў у гурток падрыхтоўкі да школы. Колькасць вакансіяў абмежаваная. Падавайце свае каардынаты на т.: 284-85-11
ідзі
 Самую прыгожую дзяўчыну ў сьвеце завуць Ірына. А самая лепшая сярод ір мае прозьвішча Кашталян (ці надойга яшчэ?). Андрэй
 Мне ня шэнціць на знаёмствы, ці на філфаку БДУ ўсе насамроч "зрасяваліся"? Першакурсніца
 Ня варта называць пярэваратнямі тых, хто імкнецца да разьвіцьця. Вольга
 "Дзеці асфальту" патрабуюць сучасных беларускіх слоўнікаў! Вольга
Міні-заробак, як і міні-спадніца — нешта прыхоўвае, але шмат чаго паказвае. Вечны рухавік часова не працуе. Zmicier
 Лес сяжыць — парк садзіць будучы. Zmicier

кантакты
Я(55/186) шукаю веруючому, адзінкаю, стройную жанчыну для сямейных адносiнаў. Генрык, 231416, Гарадзенская вобл., Наваградзкі р-н, в. Лешчанка, д. 11
Слухай! Зьявілася шмат новых CD. Чакайма рэацыяў! Слухачы
Да сп. Ластаўкінай. Думайце, што пішаце. Музыканы крытык і пляткар — не адно й тое ж. Слухачы
Дзякую за Караткевіча! Андрэў
Запрашаем да згуртаваньня маладых беларусаў, цікавых да неапаганства, крыўскае эзатэрыкі, індаэўрапейскае традыцыі ды ідэяў "новых правых". А/с 342, Менск, 220050
Нацыяналісты ФМА БДУ, адгукніцеся! Шукаю кантактаў. Першакурснік. kastuszm@tut.by
Цікавы мужчына шукае актыўных сяброў сярод вайскоўцаў ці міліцыянтаў. А/с 78, 220141, Менск
канцэрт
22 лістапада ў Індустрывільным тэатрыме (вул. Гурскага 21, к.2) а 18-й гадзіне адбудзецца канцэрт гурта "Аналіз"! Уваход вольны!
Хто жадае трапіць на канцэрт "NRM" у Берасьці, які адбудзецца 26 лістапада, тэлефануйце: 24-54-56, Сяржук
кацяняты
Два цікавыя коцікі (узрост 8 тыдняў, напаясьбірская-напаясьміская, колер шэры і крэмавы, зьваць Хвядот і Серафiм, прывучаныя да прыбiральнi) чакаюць гаспадароў. Т.: 250-00-89
кінапраектар
Прадам кінапраектар "Вясёлка-2". Т.: 544-42-14, Генадзь
кнігі, пэрыёдыкі
Прадам надорага часопісы "Спадчына" (1993—1996), БГЧ (1994), "Беларуская мiнуўшчына" (1996—1997). Т. у Вялейцы: 5-78-95
Новыя кнігі з сэрэй "Біблiятэка часопiса "Калосье". Зборнікі вершаў: Віктар Шніп "Чырвоны літар" (700 р.), Людмiла Рублеўская "Балаган" (700 р.). Замова: Козік Аляксандар, п/с 14, Полацк-13, 211413
Набуду часопіс "Спадчына" № 3 за 2000 г. Паштовы адрас: Алякс Сабаленка, а/с 268, 220131, Менск; edit@agui.lingvo.minsk.by. Т.: 289-72-41

Прадам
 Статут ВКЛ (рэпр. выд.); "Энцыклапэдыя гісторыі Беларусі" - т.2; зборы твораў: К.Чорнага у 8 т., М.Багдановіча у 3 т.; Выбраныя творы В.Быкава у 2 т.; Тураўскі слоўнік у 5 т.
Тэл.: 258-43-54

**Кніга А.Лiндгрен "Усе нашы дзеці з Булербу" ў перакладзе Л.Баршчэўскага і шмат чаго iншага (у т.л. CD) зьявілася на выставе ТБМ (Румянцава 13, з 11-й да 19-й, апроч выхадных)
Набуду выданьні: У.Скрабатун "Глыбокае на старых паштоўках", Цётка "Выбраныя вершы" з ранейшых зборнікаў, Я.Колас "На ростаніях", К.Крапіва "Байкі", В.Іпатава "За морам Хвалынскім", У.Караткевіч "Свая легенда". Т.: 213-32-32
музыка, відэа
Набудзьмо альтовае блёк-хлейты. Т.: 258-35-24, пана Гальяша (19.00—24.00), 244-89-39, пані Дзяны (21.00—24.00), 247-13-40, пана Ськіргайлу (15.00—22.00)
Берасьцейцы! Усе, хто любіць беларускую музыку, зьвяртайцеся па касеты й CD. Шырокі выбар. Ёсьць CD "NRM" "Тры чарапахі". Т. у Берасьці: 24-54-56, Сяржук
net
"Святая Дуброва" — неапаганскі балтыцкі прыспар запрашае наведваць сваю традыцыйналіцкую бібліятэку. www.dubrova.cjb.net
праца
 Шляхоцка-неапаганская спогудзьба Stara Litva стылю агнопа (рэнэсанса) ласкава запрашае ўметнага(е) іскрыпісты. Т.: 258-35-24, пана Гальяша (19.00—24.00), 244-89-39, пані Дзяны (21.00—24.00), 247-13-40, пана Ськіргайлу (15.00—22.00)
Дапамагу пачаць свой бізнес у хаце (не распаўсюджваньне). Прыбытак ад 200 у.а. Нескладана! Даступна! Ад вас капэрта са зв/а + купон б/а. А/с 122, 220089, Менск-89
рэтрапандарожка
26-га лістапада ладзім рэтрапандарожка на старых "Перамогах" у места Слуцак у гонар 80-х угодкаў Слуцака збройнага чыну. Ахвочыя да ўдзелу, зьвяртайцеся на выставу ТБМ з 11-й да 19-й гадзіны
рэцэпты
Рэцэпты кактэйляў. Хутка сьвятлы!!! Сьпяшайся. Ад Вас — заяўка, капэрта са зв/а + купон б/а. А/с 9, 246008, Гомель-8
Рэцэпты народнай мэдыцыны. Веды нашых продкаў. Ад Вас заяўка, капэрта са зв/а + купон б/а. А/с 9, 246008, Гомель-8
сэцкцыя
Прадам сэцкцыю "Клоўсі" (4-блэчная, горка, сучасны ды-зайн). Т.: 250-08-84, Яўген
эспэранта
Мова эспэранта — гэта надзвычай лёгка! Не згубі свой шанец. Ад Вас капэрта + купон б/а. А/с 9, 246008, Гомель-8**

НАША НІВА КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНАЙ АБВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (ня больш за 15 словаў) бясплатна. 220050, Менск, а/с 537

Тэкст _____

Імя і прозьвішча _____

Адрас, тэлефон _____